

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL DÖRDÜNCÜ SINIF TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDAKİ METİNLERDE YER ALAN
KELİME TÜRLERİNİN İNCELENMESİ

Osman DURAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet SABAN

Konya – 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman DURAN
	Numarası	098302031002
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sınıf Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	İlkokul Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Kelime Türlerinin İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

24/06/2019

Osman DURAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman DURAN
	Numarası	098302031002
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sınıf Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet SABAN
	Tezin Adı	İlkokul Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Kelime Türlerinin İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **İlkokul Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Kelime Türlerinin İncelenmesi** başlıklı bu çalışma 24/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Ahmet SABAN	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. İsa KORKMAZ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Mehmet GÜLTEKİN	

ÖNSÖZ

Dil, insanların çevresiyle etkileşime geçerken kullandığı en önemli araçlardan birisidir. İnsanın çevreyi anlamlandırması, iletişime geçmesi ve hayatını devam ettirebilmesi için anadilini iyi bilmesi ve kullanabiliyor olması gerekmektedir. Dilin temelini ise içinde barındırdığı kelimeler oluşturmaktadır. Kelimeler varlıkların ya da soyut kavramların dildeki karşılığıdır. Her kelimenin dilde hem anlam bakımından hem de dilbilgisi bakımından görevleri vardır. Kişinin dili etkin bir şekilde kullanabilmesi için dilde var olan kelimelerin bilgisine sahip olması ve kelimeleri yerinde ve doğru olarak kullanabilmesi gerekmektedir. Kişi dağarcığındaki kelimelerle okur, duyar, çevresini anlamlandırır, düşünür ve kendisini ifade eder. Bu çerçevede kişilerin sahip olduğu kelime hazinesi çok önem arz etmektedir.

Anadil öğretiminin bireye planlı ve programlı bir şekilde yapıldığı ilk aşama ilkokuldur. Ülkemizde ilkokullarda Türkçenin öğretimi için temel kaynak olarak ders kitapları kullanılmaktadır. Bu yüzden Türkçe ders kitaplarının niteliği, Türkçenin öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmanın amacı; anadil öğretiminde temel kaynak olarak kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen kelime sayısını ve kelimelerin türlere göre dağılımını incelemek ve dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları aktif kelime hazinelerini belirlemektir.

Tez çalışmamda benden yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Ahmet SABAN'a, bu çalışmaya birlikte başlamış olduğum fakat emekli olması nedeniyle birlikte tamamlayamadığım ancak çalışmamın bitimine kadar görüş ve önerileriyle her zaman çalışmama ışık tutan, yönlendiren ve destekleyen Seyit EMİROĞLU'na, kıymetli jüri üyelerim Prof. Dr. İsa KORKMAZ ile Prof. Dr. Mehmet GÜLTEKİN'e, çalışmamın birçok noktasında bilgisine müracaat ettiğim dostum Murat ASLAN'a ve sonsuz desteklerinden dolayı kıymetli aileme çok teşekkür ederim.

Osman DURAN

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman DURAN
	Numarası	098302031002
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sınıf Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet SABAN
	Tezin Adı	İlkokul Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Yer Alan Kelime Türlerinin İncelenmesi

ÖZET

Dil insanın en önemli iletişim aracıdır. Dili oluşturan kelimeler ise çevremizdeki tüm varlıkların, duygu ve kavramların sembolik karşılığıdır. Bu nedenle dili etkin kullanmak kelime hazinesinin zenginliğine ve kelimeleri doğru anlamlarıyla kullanabilmeye bağlıdır. Bu araştırmanın temel amacı, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda okutulan dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen kelime sayılarının ve türlerinin tespit edilmesidir. Çalışmada, sekiz temada beşer adet bulunan toplam 40 metin incelenmiştir. İncelenen metinlerde geçen kelimeler sayılmış, kelimeler isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, fiilimsi ve ünlem olarak türlerine göre tasnif edilmiştir. Ayrıca çalışmanın alt amaçları çerçevesinde kelime sayıları temalar arası ve metin türleri açısından karşılaştırılmıştır. Buna ek olarak, 20 dördüncü sınıf öğrencisinin aktif kelime hazinelerini belirlemeye yönelik yazılı anlatım çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda gerek temalar arasında gerekse metin türleri arasında kelime sayıları ve kelime türleri açısından artış görülmemiştir. Tüm türler arasında ise çoktan aza doğru sıralama isim, fiil, sıfat, fiilimsi, zarf, bağlaç, zamir, edat ve ünlem şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İlkokul, kelime türleri, Türkçe ders kitabı

Öğrencinin	Adı Soyadı	Osman DURAN
	Numarası	098302031002
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sınıf Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet SABAN
	Tezin İngilizce Adı	An Examination of Number of Words and Their Types in the Fourth Grade Primary School Turkish Textbooks

SUMMARY

Language is the most important communication tool of human being. The words that form the language are symbolical representative of entire existence, emotions, and concepts in our surroundings. Therefore using the language correctly depends on the abundance of vocabulary and the ability of employing words with their accurate meanings. The main goal of this research is to determine the number of words and their types in the fourth grade Turkish textbooks suggested by the Ministry of National Education. Eight themes and five texts in each themes, totally 40 texts were examined. Words were counted in each text and classified according to their types such as noun, verb, adjective, adverb, pronoun, preposition, conjunction, verbal and interjection. Furthermore, the number of words was compared among themes and text types as a minor aim of this study. Additionally, active vocabularies of fourth grade students were determined and demonstrated by 20 students' written compositions. According to the results, no increase was found among themes, text types or word categories. Among all word types, the number of words was determined from the most to the least as follows: noun, verb, adjective, verbal, adverb, conjunction, pronoun, preposition and interjection.

Keywords: Primary school, word types, Turkish textbook

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
İÇİNDEKİLER	vii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt-Problemler	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar	5
BÖLÜM 2	6
KURAMSAL/KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Dil	6
2.2. Kelime ve Kelime Hazinesi	9
2.3. Kelime Türleri	14
2.4. Metin ve Metin Türleri	16
2.5. Ders Kitabı	20
2.5. Türkçe Öğretim Programı	23
2.6. İlgili Araştırmalar	27
BÖLÜM 3	33
YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Modeli	33

3.2. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi.....	33
BÖLÜM 4	37
BULGULAR.....	37
BÖLÜM 5	49
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	49
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	49
5.2. Öneriler	52
KAYNAKÇA.....	55

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1. Birey ve Toplum Teması	37
Tablo 4.2. Atatürk Teması	38
Tablo 4.3. Sağlık ve Çevre Teması	38
Tablo 4.4. Oyun ve Spor Teması	39
Tablo 4.5. Üretim, Tüketim ve Verimlilik Teması	40
Tablo 4.6. Güzel Ülkem Türkiye Teması	40
Tablo 4.7. Değerlerimiz Teması	41
Tablo 4.8. Güzel Sanatlar Teması	42
Tablo 4.9. Bilgilendirici Metinlerdeki Kelime Türlerinin Dağılımı	43
Tablo 4.10. Öyküleyici Metinlerdeki Kelime Türlerinin Dağılımı	44
Tablo 4.11. Şiirlerdeki Kelime Türlerinin Dağılımı	45
Tablo 4.12. Temalardaki Toplam Kelime Türlerinin ve Sayılarının Dağılımı	46
Tablo 4.13. Metin Türlerine Göre Kelime Türlerinin Dağılımı	47
Tablo 4.14. Yazılı Anlatımlarda Kullanılan Kelime Türlerinin Dağılımı	47

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, amacı ve alt-problemleri, önemi ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Dil insanlık tarihi kadar eski bir kavram olduğu için birçok tanımı da bulunmaktadır. Bu tanımların ortak noktası, dilin bir iletişim aracı olduğudur. TDK dili, “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma” (TDK, 2005, s. 526) olarak tanımlamaktadır. İnsanların dili oluşturma ve kullanma amacında odak noktası iletişimdir. Bu çerçevede sosyal bir varlık olarak insanın çevresiyle iletişime geçebilmesi, ilgi, istek, beklenti, düşünce ve duygularını aktarabilmesi dili ne kadar bildiği ve ne kadar etkili kullanabildiğiyle alakalıdır.

İnsan doğduğu andan itibaren aileden edindiği dili hem kendisini ifade edebilmek hem de çevresinde olan biteni anlamlandırmak için kullanmaktadır. Dilin ediniminde başlangıç itibariyle ailenin ve çevrenin rolü çok etkindir. Bireyin hayata geldiği ortamda ailesi ve çevresindeki insanlar tarafından konuşulan, bilinçaltında yer edinen, toplumla birey arasında güçlü bir bağ oluşturan dil, anadili olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz, 1992). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere dilin temelleri ailede atılmaktadır. Birey doğumundan itibaren gerek dinleyerek gerekse çıkardığı seslere çevresinde verilen tepkilerden hareketle dili öğrenmeye başlamaktadır. İlerleyen süreçte ise dilin kurallı ve anlamlı edinimi okullarda özellikle ilkökullarda pekiştirilir ve geliştirilir. Bireyin yaşadığı toplumda kendini ifade edebilmesi ve topluma uyum sağlayabilmesi için ana dilini etkili bir şekilde kullanabilmesi gerekmektedir. O halde ana dilin iyi bir şekilde öğretilmesi bireyin gelişimini, böylelikle de toplumun ilerlemesini sağlayacaktır.

Bireyin dili etkili kullanabilmesi sadece iletişim için değil, yaşadığı çevreyi anlaması ve anlamlandırabilmesi için de gereklidir. Çünkü insanlar çevresindeki

somut ya da soyut her şeyin karşılığını dile kelimeler yoluyla kodlamışlardır. Kelimeler toplumun kültürünü, değerlerini, örf ve adetlerini, yaşanmışlıklarını içinde barındırmaktadır. Kelimelerin tarihsel sürecine bakıldığında dili kullanan toplum hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Dolayısıyla, dile ait kelimelere hâkim olmak bireyin toplumsal geçmişini bilmesini sağlayacaktır.

Kelimeler, dili oluşturan ses ve hecelerden oluşmuş yapılardır. Birey çevresini kelimeler vasıtasıyla anlamlandırabilecek, kelimeleri kullanarak dış dünyayı özümseyebilecek, kelimelerle düşünecek ve düşüncelerini kelimelerle ifade edecektir. Bu nedenle bireyin ana diline ait kelimeleri yeterli sayıda bilmesi, dili aktif ve etkin bir şekilde kullanmasını sağlayacaktır. Kelime sayısının yeterli miktarda olması bireyin hem günlük hayata uyum sağlamasını ve iletişimini kolaylaştıracak hem de akademik başarısını arttıracaktır. Bu nedenle okullarda kelime öğretimi bilinçli bir şekilde yapılmalıdır. Hangi kelimenin nasıl öğretileceği, her kademedeki kaç kelime öğretileceği gibi konularda somut hedeflerin olması gerekmektedir.

Bireyin kendini yeterince ifade edememesi iletişim bozukluklarının ortaya çıkmasına neden olmakta, bu da bireyin topluma adapte olamaması ya da ait olduğu toplumda mutlu olamaması gibi sorunları ortaya çıkarmaktadır. Tüm bu sorunların yanında akademik olarak da birey başarısız olmaktadır. Bu nedenle bireyin kullandığı dil ile ilgili yeterince kelime sayısına sahip olması gerekmektedir. İnsanın sahip olduğu kelime sayısı literatürde sözcük dağarcığı, kelime hazinesi, kelime serveti kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kelime hazinesi; bir dildeki kelimelerin tamamı, bir kişi ya da topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 1992). Kelime hazinesi, o dile ait bütün kelimeleri kapsamaktadır. Dildeki kelime sayısının çokluğu nasıl ki bir dilin gelişmişliğini göstermekteyse bireyin sahip olduğu kelime hazinesi de dildeki yetkinliğini arttırmaktadır. Yeterli sayıda kelime bilen ve bunları kullanabilen bireyler düşüncelerini ifade ederken zorlanmayacak, toplum içerisinde yabancılaşmaktan çekmeyecek, okuduğunu anlayabilecek ve kendisini yazılı olarak da ifade edebileceklerdir. Bu yüzden erken yaşlardan itibaren bireylerin belli sayıda kelime hazinesine ulaşmış olması hedeflenmelidir.

Kelime hazinesinin çocuklarda yeterli düzeyde olması hem dilin en etkili kullanım ve öğrenim dersi olan Türkçe dersinde hem de diğer derslerdeki başarısını etkileyecektir. Bu nedenle belirli düzeyde kelime hazinesine sahip öğrenciler Türkçenin temel kazanım alanları olarak kabul edilen okuma, yazma, dinleme, görsel okuma ve görsel sunu alanlarında daha başarılı olabileceklerdir.

İletişim de kullanılan en önemli ve en etkili araç olan dil becerileri temelde anlama ve anlatma olmak üzere iki boyut üzerine kuruludur. Anlama ve anlatma faaliyetlerimizde kullandığımız kelimeler de farklılık göstermektedir. İnsanların sahip oldukları kelime hazinelerini, konuşup yazarken kullandıkları aktif kelime hazineleri ve dinleyip okurken kullandıkları pasif kelime hazineleri olarak sınıflandırmak mümkündür (Kurudayıoğlu, 2005). Hem aktif hem de pasif kelime hazineleri insanın doğduğu aile, büyüdüğü çevre, gördüğü eğitim ve ilerleyen yaşamındaki ortamdan etkilenmekte, gelişmekte ya da gerilemektedir. Kelime hazinesinin geliştirilmesi için en uygun ortam okullardır. Bu yüzden okullarda bu konu üzerine gereken hassasiyet gösterilmeli ve üst düzey bir çaba ile öğrencilere yaş ve seviyelerine uygun kelimeler öğretilmelidir. Kelimelerin öğrenci tarafından öğrenilmesi yani kelimenin anlamını biliyor olması tek başına yeterli olmayacaktır. Öğrenci kelimeyi aynı zamanda aktif olarak kendisini yazılı ya da sözlü ifade ederken de kullanabilmelidir.

Dilin planlı ve programlı öğretilmeye başlandığı ilk yer ilkokullardır. İlkokullardaki Türkçe dersi ile ülkemizde ana dili eğitimi verilmektedir. Okullarımızda dil öğretiminde kullanılan kaynaklar ders kitapları, sözlükler, hikâye ve masal kitaplarıdır. Tüm bu kaynaklar içinde en çok başvurulan ve temel kaynak olarak görülen Türkçe ders kitaplarıdır. Türkçe ders kitaplarında ise dilin amaçlanan doğru ve etkili öğretilmesi için metinler kullanılmaktadır. Günümüz Türkçe ders kitapları sekiz temaya ayrılmış bu temalardan dördü zorunlu tutulup kalan dört tema program tarafından belirlenen diğer temalar arasından yazarın seçimine bırakılmıştır. Her tema için öğrenciye verilen kitaplarda beş metin yer almaktadır. Metinler ise bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere üç kategoride düzenlenmektedir. Her

tema da metin türleri arasındaki sayısal dağılım mümkün mertebe eşit tutulmaya çalışılmıştır.

Ana dilin planlı ve programlı bir şekilde öğretildiği ilk kademe olan ilkokullarda temel kaynak olarak kullanılan Türkçe ders kitabı niteliksel ve niceliksel olarak yeterli düzeyde olmalıdır. Ülkemizin bölgeler arası farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda bazı okullardaki çocukların ana dilini öğrenirken tek kullanabildiği kaynak ders kitabıdır. Bu yüzden Türkçe ders kitapları hazırlanırken dilin inceliklerini içinde barındırmalı, metinlerde dilin etkili ve doğru kullanımına en iyi örnek olmanın yanında metin için seçilen kelimelerde çocuğun yaş ve seviyesine uygun olmalıdır. Çünkü dili etkili öğretmek istiyorsak dile ait vermeye çalıştığımız kazanımları ders kitapları barındırmalıdır.

Dili etkili ve verimli kullanmak için kelime bilgisinin önemli olduğu aşikârdır. Kelimeler, metinler aracılığıyla öğrencilere öğretilmeye çalışılırken kelimenin hem anlamsal hem de yapısal özellikleri çocuklara kavratılmalıdır. Bunun yapılabilmesi için de kitaplarda yer alan metinler seçilirken, metinlerin içerdiği kelimelerin anlamsal özellikleri, yapısal özellikleri ve cümle içindeki görevleri bakımından kullanım şekilleri üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt-Problemler

Bu araştırmanın temel amacı, ilkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde geçen kelimeleri, kelime türleri çeşitliliği açısından incelemektir. Bu temel amaç çerçevesinde araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarında kaç kelime yer almaktadır?
2. İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen kelimelerin türlere göre dağılımları nasıldır?
3. İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan kelime türlerinin sayısal olarak temalar arası değişimi nedir?

4. İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan kelime türlerinin sayısal olarak metin türlerine göre değişimi nasıldır?

5. İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan kelime türlerinin tema içi sayısal değişimi nasıldır?

6. İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları toplam kelime sayıları ve kelimelerin türlere göre dağılımı nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada, ilkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen kelimeler türleri açısından değerlendirilmekte ve sayısal bir durum tespiti yapılmaktadır. Bununla birlikte dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarda kullandıkları kelime sayıları ve kelime türleri tespit edilmektedir. Araştırmanın sonucunda ulaşılabilecek verilerin ders kitapları için metin seçimine katkıda bulunması beklenmektedir. Ayrıca, ulaşılabilecek sonuçlar ve getirilen öneriler alan araştırmalarına ve ilgili kurumlara kaynak olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma; Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 26.12.2012 tarih ve 225 sayılı kararı ile 2013-2014 öğretim yılından başlayarak beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş 2017 yılında basılmış olan ve öğrencilere dağıtılan ilkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitabı içerisindeki 40 metnin belirlenen alt-problemler çerçevesinde incelenmesiyle sınırlıdır. Ayrıca, 20 öğrenciden yazılı olarak alınan kelime hazinesi verileri, aktif kelime hazinesine aittir.

BÖLÜM 2

KURAMSAL/KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde dil, kelime ve kelime serveti, kelime türleri, metin ve metin türleri, ders kitabı, Türkçe öğretim programı ve ilgili alan araştırmaları hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Dil

Düşünme, düşündüğünü uygulayabilme, yeni bir şeyler tasarlayabilme ve yeni olanı ortaya koyabilme açısından insanlar dünyadaki tüm canlılardan farklı bir özellik taşımaktadır. Bu özellik insanın aynı zamanda konuşabilmesini sağlayarak diğer canlılardan ayırmış, insanı toplumsallaştırmış ve insanların dil denem kurumu üretmesini sağlamıştır (Aksan, 1995).

Tüm canlıların iletişim kurduğu bilinmekteyken insan iletişimini diğer canlılardan ayıran en önemli unsur dildir. Yani insan iletişiminin temeli dildir. Bu yüzden insanın var olduğu toplumda hayatını devam ettirebilmesi, topluma uyum sağlayabilmesi, geçmiş ile bugün, bugün ile gelecek arasında bağ kurabilmesi, anlaması, öğrenmesi, düşünmesi, üretmesi için dili kullanmaktadır. Bu yüzden kullandığı dile ne kadar hâkim ise o kadar kendini gerçekleştirebilecektir.

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araç, kendine ait kuralları çerçevesinde değişen ve gelişen bir varlık, ortaya çıkışı net olarak belli olmayan seslerin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir sistemdir (Ergin, 2009). Dil sosyal bir kurum olmasından dolayı çok farklı boyutları olan karmaşık bir olgudur. Dilin kişiye ait olması, fiziksel olarak bazı organların kullanımı ve seslerin şekillere dökülmesi yönleriyle bakıldığında hem kişisel hem fizyolojik hem de fiziki özellikleri bulunmaktadır. Bu sebeple araştırmacılar tarafından çok farklı yönlerden incelenmektedir (Banguoğlu, 1986).

Dil, “İnsanlar arasında haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan,

seslerde örölü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir” (Korkmaz, 1992, s. 72). Dil, temeli seslerden oluşmuş, seslerin belirli kurallara ve sıraya göre dizilmesiyle meydana gelen anlaşma aracıdır. İnsanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan, başlangıcı belli olmayan ancak insanın varoluşuyla ortaya çıkan, zamanla gelişmiş ve gelişmeye devam eden, işlevsel ve etkili bir araçtır. Sadece kişiler arası iletişim aracı olmakla da kalmayıp insanın içinde yaşadığı dünyadaki varlıkları anlamlandırmasını sağlayan, geçmişten günümüze gerçekleşen olayları anlayabilmek için kullandığı ve gelecekle ilgili hayallerini ve öngörülerini ifade edebildiği, insanın duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını adlandırdığı ve anlamlandırdığı bir sistemdir. Bilgi, düşünce, duygu, istek, mutluluk, arzu, utanç, sevinç, heves, korku, acı, gibi maddi ve manevi hayata dair her türlü olay ve durum dil vasıtasıyla aktarılır. Dilin madde ve mana olmak üzere iki farklı boyutu vardır (Yavuz, Yetiş ve Birinci, 2003).

Tüm bu tanımlara bakıldığında dilin hem fizyolojik hem duyuşal hem de davranışsal boyutları vardır. Dil insanların ihtiyaçlarından ortaya çıkan, temeli bilinmeyen dönemlerde atılmış bir sistemdir. İnsanlar iletişim için çıkardıkları seslerden hareketle bir sistem oluşturmuş ve seslerin dizilimini ve varlıkların isimlendirilmesini belirli kurallara bağlayarak ürettiği dili zamanla geliştirmiştir. Dilin birçok boyutu olduğu ortadadır. İnsanların duygu ve düşüncelerini ifade etme isteği, gerek yaşadığı evrende gerekse yaşadığı toplumda gerçekleşen olayları anlama ve tüm bunlara katkı sağlama isteği, insanı dili etkin kullanmaya yöneltmiştir.

Dil tüm bu boyutlarının yanı sıra bir millete ait tarihsel birikimin yeni nesillere aktarıldığı en önemli unsurdur. Atatürk bir toplum için dilin ne kadar önemli olduğunu göz önünde bulundurarak dil ve kültür arasındaki ilişkiyi şu sözleriyle ortaya koymaktadır (Korkmaz, 2008, s. 294):

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felaketler içinde ahlakının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.”

Bu yönüyle ele alındığında dil ile ilgili devletin kültür politikalarıyla dil politikaları arasında sıkı bir ilişki olduğu, olması gerektiği göze çarpmaktadır. Bireyin milli kimliğini oluşturmada yaşadığı topluma adapte olma ve toplumsal ortak değerleri benimseyerek milletin gelecekte de var olmasını sağlayacak olan dildir.

İnsanın dünyaya geldiği andan itibaren ilk iletişim kurduğu kişi annesidir. Çıkardığı sesler ve çevresindekilerin bu seslere verdiği tepkiler, annesinin ve diğer insanların konuşmalarından anadilini öğrenir. Dilin anlatım özellikleri, seslerin dizilimi annenin kullandığı şekliyle alınır, çevredeki diğer insanlardan da aynı oranda olmamak üzere etkilenir. İnsanın çevresi genişledikçe bu etkilenme daha da artar (Aksan, 1975). İnsanın doğup büyüğü aile içinde ya da çevrede edinilen ilk öğrendiği dil anadilidir (Vardar, 2007). İnsanın dünyaya geldiği ailede veya toplumsal çevrede duyarak edindiği dil veya dillerdir. İnsanın ailesinde birden fazla dil aktif bir şekilde kullanılıyorsa, örneğin iki dil aynı anda kullanılıyorsa yeni doğan ve bu ortamda büyüyen çocuk için her iki dil de anadili olabilir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011).

Anadili insanın doğup büyüdüğü çevreden ve soyca bağlı bulunduğu toplumdaki öğrendiği bilinçaltına kadar inebilen, bireyle toplum arasındaki bağı etkili bir şekilde kuran ve devam ettiren dildir (Korkmaz, 1992). İnsanın doğumundan itibaren içinde bulunduğu topluma ait bilgileri, davranış biçimlerini, inançları ve toplumsal öğretileri yaşantıları yoluyla edinmektedir. Bu edinimde en temel taşıyıcı ve aktarıcı unsur dildir. İnsanlığın tarihsel serüveni, ürettiği bilim, sanat, tarih yani insanlık tarihi boyunca var olan her şey dile yansır ve dil yoluyla aktarılır. Dil; toplum, birey ve kültürü bir araya getiren bağıdır (Adalı,1983).

Özdemir'e (1983, s. 19-20) göre,

“Dilbilimciler, anadili teriminin anlam yükünü belirlemek ve açıklamak için önce terimin yapısı içinde yer alan *ana* sözcüğünden yola çıkmışlardır. Çünkü çocuğun dilsel oluşum ve gelişiminde ananın etkisi, ananın payı oldukça büyüktür. Öyle ki çocuk doğduğu ve içinde solumaya başladığı dil ortamını anasınınkiyle özdeşleyerek geliştirir. Algıladığı sesler, ses kalıpları, vurgulama, tonlama gibi dile özgü öğeler ananın dilinden kaynaklanır. Tüm

bunlar dilsel edinimlere dönüşerek bilinçaltında yer etmeye başlar. Bilinçaltına yerleşen bu yapı insanın hayatı boyunca kolay kolay unutulmaz ve değişmez. Çoğu yetişkinin konuşmalarında gözlemlenen şive ve ağız izleri çocukluktan gelen bilinçaltı ifadeleridir.”

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Türkçe Öğretim Programının yetkinlikler başlığında anadilde iletişim konusunda şu ifadelere yer verilmektedir: “Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır” (MEB, 2018, s. 4).

Anadil ile ilgili tanımlarda anadili kavramının dilin ilk olarak öğrenildiği yerden hareketle ortaya çıktığı ve zamanla aşamalı olarak geliştirildiği görülmektedir. İnsan içine doğduğu ailede dilin temelini atmakta, büyüdükçe çevresi gelişmekte ve etkileşime girdiği bireylerden aldığı dil unsurlarıyla anadilini zenginleştirmektedir. Zamanla etkileşime girdiği çevre genişlemekte böylelikle de anadiliyle ilgili giderek artan bir yetkinlik kazanmaktadır. Anadili ediniminde insanın etkileşime girdiği çevre ne kadar zengin olursa veya çevresindeki kişiler anadil konusunda ne kadar yeterli donanıma sahip olursa, bireyin anadil gelişimi de o oranda olumlu etkilenecektir.

2.2. Kelime ve Kelime Hazinesi

Dili oluşturan unsurların en başında harflerin ve hecelerin birleşiminden oluşmuş kelimeler (sözcükler) gelmektedir. Kelimeler dilin yapı taşlarıdır. İnsan dili kullanırken kelimeler aracılığıyla dinlediklerini veya okuduklarını anlamlandırır, kelimelerle konuşur ve kelimeleri kullanarak kendisini yazılı olarak ifade eder. Kelime, TDK sözlüğünde “Anlamlı ses veya ses birliği” (TDK, 2005, s.1130) olarak tanımlanmaktadır. Sözcük, kendinden önce ya da sonra boşluk bulunan anlamlı, cümle içinde ek almamış halde bulunabileceği gibi ek de alabilen cümlenin diğer birimlerinden bağımsız seslendirilebilen dile ait birimdir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011).

Kelimeyi sadece şekilsel özelliğine göre cümle içindeki harflerin bir araya gelmesiyle ve önünde arkasında boşluk bırakılmasıyla tanımlamak yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla kelime denildiğinde anlamsal özelliğini de göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Örneğin, “Kelime, manası veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur” (Ergin, 2009, s. 95). Benzer şekilde, “Kelime, ifade etmek istediğimiz düşüncelerin, tavırların etiketidir” (Akyol, 2007, s. 198).

Zihnimize tasarladıklarımızı, nesnelere ve kavramları kelimeleri kullanarak dillendiririz. Sözcükler düşünsel ve simgesel olan varlıkların ve kavramların seslerle veya yazılı olarak ifade edilmesidir. Kişi, somut ya da soyut nesnelere veya kavramları depolarken simgeleştirerek zihnine kaydeder. Bu simgeleri ifade ederken de başlangıçta sesleri kullanmaktayken, yazının icadıyla da harf ve heceler aracılığıyla kelimeleri kullanmaktadır (Karatay, 2007).

Kelimeyi hem şekilsel hem de anlamsal özelliklerine göre tanımlamak kelime çalışmaları için kolaylaştırıcı bir unsur olacaktır. Örneğin, Korkmaz (2009) kelimeleri görevli ya da anlamlı dil birimleri şeklinde ele alarak onları bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, tek başına insan zihninde belli kavramlara karşılık gelen somut veya soyut kalıplar olarak tanımlamaktadır.

Kelime hazinesi kavramı bilginin hızla arttığı günümüzde önem arz etmektedir. Çünkü birey tüm dil yetilerini kelimeler vasıtasıyla kullanır. Yani kelimelerle anlar, anlamlandırır, düşünür, üretir ve ifade eder. Kelime hazinesi, kelime serveti, söz varlığı, söz dağarcığı gibi farklı şekillerde isimlendirilmektedir. Söz varlığı, dilde kullanılmakta olan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü, kelime hazinesidir (TDK, 2005). Vardar (2007, s. 182) göre, “Söz dağarcığı, bir bireyin kullandığı ya da bir tümcede yer alan sözcüklerin tümü” olarak tanımlanabilir. Korkmaz ise kelime hazinesini bir dildeki kelimelerin tamamı, kişinin ya da toplumun söz dağarcığında bulunan kelimelerin bütünü olarak tanımlamaktadır (Korkmaz, 1992). Kısacası, insanın doğduktan sonra karşılaştığı ve hazır bulunduğu sözcükler, bunların çağrıştırdığı kavramsal anlamlar ile kalıplaşmış kelime ve sözcüklerin tamamı kelime dağarcığını oluşturmaktadır (Tosunoğlu, 1999).

İletişimin karşı tarafı anlama ve kendini ifade etme üzere iki tür boyutu vardır. Anlama, dinleme ve okumayı kapsarken, kendini ifade etme ise konuşma ve yazmayı kapsamaktadır. Dinleme, okuma, konuşma ve yazma dilin temel becerileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu dilsel faaliyetlerin yeterli düzeyde gelişebilmesi için ise yeterli miktarda kelime hazinesine sahip olmak gerekmektedir. Anlatma faaliyetleri için kullanılan kelimelerle anlama için kullanılan kelime sayıları arasında fark olduğundan hareketle alan araştırmacıları kelime hazinesini aktif (etken) ve pasif (edilgen) kelime hazinesi olarak ikiye ayırmaktadır. Kişinin günlük konuşmalarında her ortamda ve konumda kullandığı sözcüklerin tamamı etken sözvarlığını, kişinin anladığı fakat kendini ifade ederken kullanmadığı kelimelerin tamamı ise edilgen söz varlığını oluşturmaktadır. Edilgen söz varlığının, etken söz varlığına kıyasla iki üç kat fazla olduğu belirtilmektedir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011).

İnsanların anlamını bilip günlük hayatta konuşurken ya da yazarken kullandığı kelimeler aktif kelime hazinesini oluştururken, anlamını bildiği ama günlük hayatta konuşma ve yazılarında kullanmadığı kelimeler ise pasif kelime hazinesini oluşturmaktadır (Güleryüz, 2002). Kişinin konuşurken ve yazarken yani kendisini ifade ederken anlamını bilerek kullandığı kelimelere aktif kelime serveti, kişinin duyunca ya da okuyunca anlayabildiği anlamını çıkarabildiği fakat kendini ifade ederken kullanmadığı kelimelere ise pasif kelime serveti denir (Karakuş, 2000). İnsanda kelime hazinesi aktif ve pasif kelime hazinesi olarak iki farklı türde işlev görmektedir. Aktif kelime hazinesi pasife göre sayıca daha azdır. Çünkü kişiler dinleyerek, görerek ve okuyarak çok fazla sayıda kelimeyi anlayabilmekte fakat konuşmalarında ya da yazılarında kelimeleri kişisel ilgi ve uğraşlarına göre seçerek kullanmaktadır (Özbay ve Melanoğlu, 2008).

Kişinin kelime hazinesi bakımından aktif ve pasif kelime hazineleri arasındaki kelime sayısı farkının büyüklüğü eğitimde büyük bir sorun oluşturmaktadır. Çünkü böyle bir durumda kişi dinlediğini ve okuduğunu anlayabilecek fakat kendini yeterince ifade edemeyecek, derdini anlatamayacaktır (Demir, 2006). Amerika da 1958 yılında yapılan bir araştırmaya göre altı yaşındaki

çocukların aktif kelime hazinesinin 2.600, pasif kelime hazinesinin 14.700; 10 yaşındaki çocuklarda aktif kelime hazinesinin 5.500, pasif kelime hazinesinin 34.300; 14 yaşındaki çocuklarda aktif kelime hazinesinin 8.500, pasif kelime hazinesinin 62.500 olduğu görülmüştür (Karatay, 2007). İngilizce konuşan toplumlarda ise 6-7 yaşlarındaki bir çocukta kelime hazinesi 3.000-4.000 civarındadır (Yapıcı, 2004). Bir dildeki en sık kullanılan 1.000-1.500 kelime kullanım sıklığı açısından değerlendirildiğinde %90 ve üzerinde bir orana karşılık gelmektedir.

Normal bir çocuğun yazılı dilde yaklaşık 3.000 kelimeyi tanınması dördüncü sınıfın sonuna kadar mümkün olabilmektedir. Etkili bir programla bireyin okumaya daha erken başlaması sağlanarak bu sayıyı daha da arttırmak mümkündür. Dokuz yaş civarındaki bir çocuk 10.000 kelimeyi telaffuz ve anlam bakımından bilmektedir. Fakat bu sayıda kelimeyi kendisini yazılı olarak ifade ederken doğru ve etkili bir şekilde kullanamamaktadır (Akyol, 2007). Türkiye de öğrencilere kazandırılması gereken kelime sayıları 0-6 yaş için 2.000-3.000 kelime, 7-12 yaş için 5.000 kelime, 13-18 yaş için 20.000 kelime, 18 ve üstü yaş için 35.000 kelime olarak belirlenmiş ve bu rakamların kesin olmadığı belirtilmiştir (Karakuş, 2000). Sayılardaki farklılık hem kelime tanımının farklı ele alınışından hem de aktif ve pasif kelime hazinesinin belirlenirken kullanılan ölçütlerden kaynaklanmaktadır. Kişinin pasif kelime hazinesindeki kelime sayıları yazı ve konuşma dilinde kullanılmadıkça tam anlamıyla kişinin sahip olduğu kelimeler listesine eklenemeyecektir.

Kelime hazinesi tanımlarında ve sayılarda farklılaşmaya neden olan asıl sebep ise araştırmacıların kelime tanımını ele alış biçimleridir. Bazı araştırmacılar kelimeyi tanımlarken sadece şekil yönünden ele almakta, bazıları kelimedeki anlamı temel almakta, bazıları ise şekil ve anlamı birleştirerek kelimeyi tanımlamaktadır. Kelimenin sınırları belirlenirken en kapsayıcı tanımın taban olduğu görülmektedir. Araştırmalarda kelime sınırının taban olarak kabul edilmesi araştırmaların daha sağlıklı ve ortak paydada buluşabilir halde olmasını sağlayacak ve yapılan araştırmalar ileride yapılacak olan araştırmalara daha kolay veri sağlayabilecektir. Diğer bir ifadeyle kelime, insanın zihninde belli bir kavramsal karşılığı olan ya da

kavramlar arası ilişki kuran, bağlam içinde kullanılabilen çekimlenmemiş dil birimleri olarak tanımlanması gerekmektedir (Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2005).

Bir dili oluşturan temel unsur kelimeleridir. Bu yüzden dil ediniminde kelimelerin öğrenilmesi ve öğrenilen kelime sayısı önem arz etmektedir. Zira kişi bildiği kelime sayısınca iletişim kurabilecek yani anlayacak ve meramını anlatabilecektir. Örneğin, İngilizce dilinde sayısal olarak 500.000 kelime olduğu söylenmektedir. İngiliz bir köylüye hayatı boyunca 500 kelime yeterken ve Shakespeare kelime kadrosunun 20.000'den fazla olmadığı bilinmektedir. Güncel kullanımda karşılığı olan kelimeler kullanım sıklığına göre belirlenerek ona yönelik bir kelime öğretim yöntemi geliştirmek daha anlamlı olacaktır. Kelime sayımı yapılırken kelimelerin sınıflandırılması, çok kullanılan kelimenin öne alınması ve belirlenen listenin eğitim hayatı boyunca kademe kademe ve belli bir metoda göre genişletilmesi sadece sözlük yazarlarının sözlüklerde ya da yaş gruplarına göre kitap yazarlarının kullanacağı bir yöntem değildir. Bu yöntemi kullanmak dil öğretiminden birinci derecede sorumlu bakanlığın, eğitim-öğretim kurumlarının, öğretmenlerin ve ders kitapları yazarlarının görevidir. Bir ilkokul öğrencisi için 5.000, ortaokul öğrencisi için 10.000, lise öğrencisi için 50.000, üniversite düzeyindeki bir öğrenci için ise 100.000 kelime sayısını kabul etmek daha doğru olacaktır. Günlük hayatta kültürü pek yüksek olmayan birinin kelime hazinesi 10.000, orta kültürlü birinin 25.000, yüksek kültürlü birinin ise 50.000 civarındadır. Tabi ki bu sayılar aktif olarak kullanılan kelime hazinesini değil pasif kelime hazinesini ifade etmektedir. Zira bu kadar kelimeyi kişi günlük hayatta aktif bir şekilde kullanamayacak ama anlayabilecektir (Dilaçar, 1954).

Göğüş (1978) Türkçenin en çok sözcük kullanan yazarı olan Peyami Safa'nın 11 romanında toplam 6143 kelime kullandığını bildirmektedir (akt., Karadağ, 2005). Hal böyleyken dile ait tüm kelimelerin öğretilmeye çalışılması hem mümkün olmayacak hem de amaca yönelik bir çaba olmayacaktır. Kişilerin kelime hazinesi bellek özelliklerine, uğraştığı iş ya da hobi alanlarına, içinde bulunduğu sosyal çevrelerine göre kısıtlıdır. Bunun için kelime hazinesi oluşturulurken eğitim dönemlerine ya da yaş gruplarına göre listelerin hazırlanması yerinde bir çalışma

olacaktır. Listeler hazırlanırken günlük hayatta karşılığı olan, yaş seviyelerine ve sosyal çevrelere uygun kelimelerin seçilmesi, kelimelerin sıklık frekanslarının belirlenerek hazırlanması gerekmektedir.

Ülkemizde 1926 yılında Maarif Vekâleti elifba kitaplarındaki kelime hazinesinin ne kadar olması gerektiği konusunda bir rapor hazırlamıştır. Bu rapordan sonra ise ilk kelime sıklık çalışması Ömer Asım Aksoy'un "Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler ve Bu Kelimelerin Belirtme Usulü" adlı eseridir. Bu konuda ilk düzenli ve sistematik çalışmayı ise İlyas Göz yapmıştır. Kaynak olarak 1995-2000 yılları arasındaki yazılı malzemeden 1.006.306 kelimelik bir havuz oluşturmuş ve sonuç olarak 22.693 kelimelik bir kelime sıklığı sözlüğü ortaya koymuştur. Kelime sıklığı üzerine yapılan bir diğer çalışma ise "Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 arası)"dır. Bu çalışmada 1.000.000'lük bir kelime havuzu oluşturulmuş ve 26.425 kelimelik bir kelime sıklık sözlüğü oluşturulmuştur (Ölker, 2011a).

Kelime hazinesi üzerine bir diğer çalışma ise Mustafa Nihat Özön'e aittir. Özön 1. ve 3. sınıflar için kelime listeleri oluşturmuş bu listeyi isim, sıfat ve fiil olarak gruplandırmış ve her grubu alfabetik sıraya koymuştur. Nihat Bilgen tarafından yapılan araştırmada ise ilkokulun ilk üç sınıfında okutulun Türkçe, Hayat Bilgisi ve Matematik kitaplarındaki kelimeler sayılmış, bir kelime listesi oluşturulmuş ve kelime kullanım sıklıkları verilmiştir (akt., Baş ve Karadağ, 2012). Kelime sıklığı sözlüğü oluşturmak hem eğitim-öğretim kademelerinde öğretilecek kelime listelerinin hazırlanmasına yardımcı olacak hem de dönemlere ayrılarak yapılan çalışmalarda kullanılan kelimelere bakılarak dilin tarihsel gelişimi ve değişimi görülebilecektir. Tüm bu çalışmaların sonucunda sürekli kullanılan kelimelerin belirlenmesiyle dilin temel söz varlığı ortaya konulmuş olacaktır.

2.3. Kelime Türleri

Türkçedeki kullanılan her kelime isim, fiil ve edat grubuna girmektedir. İsimler ve fiiller anlamı olan bir nesneyi ya da hareketi karşılayan kelimelerdendir, edatlar ise görevli kelimelerdir. Tek başlarına anlamları olmayıp dilde isim veya

fiilin yanına gelerek bir dereceye kadar anlam kazanmaktadırlar (Ergin, 2009). Vardar'a (2007, s. 182) göre, "Nitelikleri, biçimleri, işlevleri açısından geleneksel olarak sözcüklerin ayrıldıkları ulamlardan her biri. Türkçede sözcükler sekiz türe ayrılır: Ad, sıfat, adıl, belirteç, ilgeç, bağlaç, eylem, ünlem." Benzer şekilde, Korkmaz'a (1992, s. 155) göre, "Yapıları görevleri ve nitelikleri bakımından kelimeleri cümle içindeki işleyişine göre ayrıldıkları her bir bölümü. Türkçede sekiz kelime türü vardır: Ad, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem, fiil."

Türkçede tartışmalı konulardan birisi de kelimelerin türleri bakımından nasıl tasnif edileceği meselesidir. Bu konuda genelde iki tür yaklaşım vardır. Bunlardan ilki kelimeleri isim, fiil ve edat olarak üç ana sınıfa ayıran yaklaşımdır. Bir diğeri ise isim, sıfat, zarf, zamir, takı, bağlam, ünlem ve fiil olarak sekiz gruba ayıran yaklaşımdır. Aslında kelimelerin tek başına nasıl sınıflandırılacağından ziyade cümle içindeki anlamlarına bakılarak nasıl sınıflandırılacağı üzerinde durulmalıdır (Delice, 2012). Bu araştırmada kelimeler cümle içindeki anlamlarından hareketle isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, fiilimsi, ünlem olarak dokuz farklı grupta değerlendirilmiştir.

Dil edinim çocukta doğal bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir. Çocuk doğduğu andan itibaren çıkardığı seslere verilen tepkiler, çevresinde duyduğu kelimelerin tekrarı ile dili içselleştirmektedir. Bu süreçte araştırmacılar için hangi kelime türünü daha çok kullandığı sorusu ön plana çıkmaktadır. Araştırmacıların İngilizce ve benzeri dillerde *ad hamlesi* olarak adlandırdıkları isim kullanımının fazla olduğu yönündeki tespitlerine dillerin yapısı gereği eylem kullanımının daha fazla olacağını düşünen araştırmacılar dillerin cümle kurma yöntemleriyle alakalı kelime türlerinin kullanımının değişebileceğini öne sürmüşlerdir. Bu alanda Türkiye'de S. Gökmen (2007) tarafından yapılan çalışmalar geç dönem(0-6 yaş) içindeki çocuklarda eylem kullanımının isim kullanımına göre daha baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. "Türkçe fiile dayalı bir dildir, anlatım daima fiile dayandırılmaktadır" (Karakuş, 1996, s. 7). Bu yüzden çocuklara kelime öğretimi çalışmalarında bilinenden bilinmeyene doğru hareket ederken daha çok kullandıkları kelime türü olan fiillere ağırlık vermek gerekmektedir.

Dil edinimi sürecinde planlı çalışmaların yapıldığı yer okullardır. Bu çerçevede ilk planlı çalışmalar okul öncesi kurumlarda ya da kreşlerde yapılmaktadır. Bu dönem için hazırlanan kitapların ve materyallerin çocuğun neyi bildiğinden hareketle neyi öğretilmesi gerektiğinin planlanması yapılmalıdır. Öğretilecek kelimeler seçilirken ise çocukların en çok kullandığı kelime türlerine ağırlık verilmelidir. Bu alandaki materyaller incelendiğinde nesne belirten kelimelerin daha fazla kullanıldığı, ikinci sırada olay bildiren eylemlerin olduğu ve son olarak ise sıfatların kullanıldığı görülmektedir (Gökmen, 2005). Bu dönem çocuklarının kelime hazinelerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların yapılarak verilecek kelimelerin türlerine göre tespiti yapılmalı ve kaynak kitaplar buna göre hazırlanmalıdır. Böylelikle dil ediniminin ilk aşaması olan dönemdeki kelime kazanımına dönük rastgele/rastlantısal bir yaklaşımdan daha planlı bir sisteme geçilmiş olacaktır.

2.4. Metin ve Metin Türleri

“Metin, bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimeler bütünüdür” (TDK, 2005, s. 1382). Metin kelimesiyle bir kitapta bulunan kısımları, tek başına belli bir konuyu veya makaleyi, birden fazla paragraftan oluşan ve ana fikri bulunan yazıları ifade etmek için kullanılır (Akyol, 2006). Metin, bir konu ya da olayın dili kullanarak yazılı veya sözlü ifade edilmesiyle meydana gelen sözler bütünüdür. Yani kişinin herhangi bir konuyu, olayı anlamak, açıklamak amacıyla kullandığı kelimeler, kavramlar, deyimler, atasözleri, cümleler ve paragraflardan müteşekkil söz ile söylem bütününe metin denilmektedir (Çetişli, 2006).

Yazılı ifadelerin bir bütünü olan metinler Türkçe dersinin en önemli materyali olan ders kitabının temelini oluşturur. Kitapta gördüğü metin ve metinle alakalı etkinlikleri yapan öğrenci dili kullanmayı öğrenir, önceki bilgilerinden hareketle yeni bilgi ve beceriler edinir, düşünceleri analiz etmeyi ve kendi düşüncelerini ifade etmeyi öğrenir. Bunu yaparken metne eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak metinde beğenmediği, yanlış gördüğü yerleri yeniden kurgulayarak yeni metinler oluşturmayı öğrenir (Üründü, 2011).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2018, s. 19) Türkçe Öğretim Programında ders kitaplarına alınacak metinlerin niteliği başlığında şu maddelere yer verilmiştir:

1. Ders kitaplarında yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebi ve kültürel değer taşıyan eserlerden alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
3. Ders kitaplarında ‘Bu kitap için yazılmıştır.’ ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1. sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.
4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.
5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını geliştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
6. Dünya edebiyatından seçilen metinler doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebi ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.

9. Metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler(argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğrenim amaçlı olarak yararlanılabilir.
11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3. ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.
12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.
13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.
14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebi yönleri ön plana çıkarılmalıdır.

Ders kitabına metinler seçilirken dilin inceliklerinin kullanıldığı, milli ve kültürel değerlerimizin aktarıldığı, bireye farklı bakış açıları kazandırabilecek ve öğrencinin seviyesine uygun eserlerin kullanılması gelmektedir. Büyük eserler bireyin ruhunun derinliklerine işler ve oraya yerleşir. Büyük eserlerle beslenerek yetişen kişi güzel olanı benimser, güzele aşına ve yatkın olur dolayısıyla kusurları hemen görür ve kötüyü ayırt eder. Bu sebepler ders kitaplarımızda edebi ve tarihi değeri olan eserlere yer vermeliyiz (Karakuş, 1996).

Türkçe dersinde temel dil becerileri metinler aracılığıyla kazandırılır. Metinler bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Programda belirtilmiş olan metin sayılarına bağlı kalmak şartıyla hangi temada, hangi türlerde metin olacağı ders kitabı yazarının/yazarlarının tercihine bırakılmıştır. Metin türlerinin dengeli dağılıp dağılmadığı metin biçimlerine göre belirlenecektir. Yani temanın başlığına göre bilgilendirici metine daha fazla yer verilmişse başka bir temada da şiir türündeki metinlere daha fazla yer verilebilir. Ancak metin türlerinin gerek temalar arasında gerekse kitap bütününe eşit olarak dağıtılması esastır (MEB, 2018).

Metinler, dil öğretimi yapılırken kullanım alanına göre edebi niteliği olan özel ve özgün bir şekilde üretilmiş olmalıdır. Metinler öyküleyici (hikâye edici), bilgilendirici ve şiir olarak da sınıflandırılmaktadır. Öyküleyici metinler masal, roman ve öykü gibi türlerdir. Bu tür metinler yaşantımızı zenginleştirir, okuduğumuz zaman bizi yaşadığımız dünyadan başka dünyalara götürerek düş dünyamızın gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamaktadır. Bilgilendirici metinler ise sebep-sonuç, olumlu-olumsuz kıyaslamalar, sıralamalar, sınıflandırmalar, tanımlama ve açıklamalar, sorun çözme stratejileri, inceleme gibi yapılarda olmaktadır. Bilgilendirici metinler makale, eleştiri yazısı, anı, gezi yazıları, röportaj vb. yapılardan meydana gelmektedir. Konu hakkında detaylı bilgi vermek ya da konuyu açıklamak için yazılmış yazılardır. Kelimeler gerçek anlamlarıyla kullanılmakta, süslü bir üslup ya da mecazlara yer verilmemektedir. Yazının amacı açıkça ortaya konulmakta, anlatılmak istenen örnekler veya karşılaştırmalar yapılarak izah edilmektedir (Güneş, 2013).

Türkçe öğretim programında ders kitaplarına konacak metinlerin türler bakımından eşit dağılımının esas alınması gerektiği belirtilirken, türler arası dağılımın eşit olmadığı, metin türleri sayılarının ve sıklıklarının farklı olduğu, bazı metin türlerine ağırlık verilmesi sonucu diğer türlerin ihmal edildiği, ders kitaplarına metinler seçilirken yeterince özenilmediği, önemli türlere kitaplarda hiç yer verilmediği, yaş ve seviyeye uygun metinlerin seçilmediği, metin uzunluklarının uygun olmadığı ve metinler arası okumaya olanak vermediği gibi olumsuz durumlar

çeşitli araştırma sonuçlarında görülmektedir (Canlı, 2015; Kolaç, 2009; Solak ve Yaylı, 2009; Türkben, 2018).

Metin türleri belirlenirken öğrencinin var olan kelime hazinesi dikkate alınmalıdır. Kelime bilgisinin okuduğunu anlamayı etkilediği, öğrencilerin metin tür özelliği nedeniyle hikâye edici metinlerde geçen kelimelerden anlamını bilmeseler dahi bağlamdan hareketle kolayca anlayabildikleri fakat bilgilendirici metinlerde kelimelerin daha çok alana özgü olduğundan, bilmediği ya da daha önce karşılaşma ihtimali olmayan kelimelerin fazla kullanıldığında metnin anlaşamadığı görülmektedir. Bilgilendirici metin işlenirken öğretmenler kelimelerin daha önce karşılaşmamış olma durumunu göz önünde bulundurarak görsellerle ya da ön bilgilerle öğrencilerin metni anlamalarını ve metinde geçen kelimelerin anlamlarını tahmin etmelerini sağlamalıdır (Yıldırım, Yıldız ve Ateş, 2011).

2.5. Ders Kitabı

Milli Eğitim Bakanlığının (MEB, 1995, s. 29) Ders Kitapları Yönetmeliğinde ders kitabı, “Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacıyla kullanılan basılı eser” olarak tanımlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2007, s. 425-426) ders kitaplarının niteliğiyle ilgili yönergesinde ders kitaplarının bulundurulması gereken özelliklerden *dil, anlatım ve üslup* başlığı altında şu hususlara göre hazırlanması gerektiği belirtilmektedir:

1. Yaşayan Türkçe doğru, etkili ve güzel kullanılır.
2. Türkçeleşmiş kelimeler, yaşayan Türkçenin bir parçası olarak değerlendirilir.
3. Öğrencilerin seviyelerine uygun yeni kelimeleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçenin kullanılmasına özen gösterilir.
4. Cümleler, öğrencinin zihnindeki bilgilerin yapılandırılmasına yönelik olarak kurulur.

5. Paragraf düzenleme kurallarına uyulur ve paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisine dikkat edilir.
6. Cümle uzunlukları sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenir.
7. Türkçenin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumunun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır.
8. Konuların işlenişinde doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.
9. Kelimeler nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilir.
10. Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanır.
11. İlköğretimin ilk üç sınıfında soyut kavramların kullanılmasından kaçınılır.

Ders kitapları, eğitim faaliyetlerinin amaçlarına hizmet eden; içeriği öğretim programlarına göre hazırlanmış olan, öğretmenlerin sınıf için öğretim faaliyetlerine yön veren, öğrenciler açısından düz anlatımdan kaynaklanan boşlukların doldurulmasını sağlayan öğrenme-öğretme etkinliklerinin vazgeçilmez, yazılı ve basılı ana aracıdır (Delice, Aydın ve Kardeş, 2009).

Kılıç ve Seven'e (2002) göre tüm eğitim sistemleri içinde ders kitaplarının eğitim-öğretim faaliyetleri için önemli bir araç olduğu kabul edilmektedir. İyi hazırlanmış ders kitapları öğrenciler ve öğretmenler açısından daima kolaylaştırıcı bir unsurdur. Ders kitapları eğitim öğretim süreçlerinde temel bilgi kaynağı olarak değerlendirilmesinin yanında süreçte öğretmenlerce nelerin öğretileneğinin, öğrencilerce neleri öğreneceğinin de kılavuzluğunu da yapmaktadır. Bu yüzden eğitim-öğretimin amaçlarını hayata geçirmede kullanılan en önemli aracın ders kitapları olduğunu demek mümkündür. Tüm eğitim kademelerinde başvuru olan ilk kaynak olan ders kitaplarının öğretimdeki etkisi de büyüktür (akt., Epçaçan ve Okçu, 2010).

Ders kitapları diğer eğitim araç-gereçlerine nazaran daha ulaşılabilir ve ekonomik olması, öğrenmeyi bireyselleştirmeleri, öğretim faaliyetlerini belirli bir yapı içinde sunmaları, diğer öğretim araçlarıyla birlikte kullanılabilir olması, hedeflenen bilgileri belli bir düzen ve sistematiklik içinde veriyor olması gibi birçok etmeden dolayı eğitimsel faaliyetlerin tüm alanlarında çok yoğun olarak tercih edilmektedir (Şahin, 2010).

Ders kitapları öğrencilerin kelime öğreniminde de en temel kaynaklardır. Kelime hazinelerinin gelişmesinde en etkili kaynaktır. Ders kitapları aracılığıyla öğrencinin edinmesi hedeflenen kelimeler, öğrenci düzeyine göre önceden belirlenmiş ve kademeli bir şekilde kitabın içine yerleştirilmiş olmalıdır. Ancak öğrenciye kazandırılacak kelime veya kavramların hangileri olduğu sayısı gibi bilgiler öğretim programlarında, kitaplarda olması gereken niteliğin açıklandığı yönetmelikte veya program kılavuzunda yoktur (Demir, 2006).

Kelime hazinesinin geliştirilmesiyle ilgili öğretmenin en büyük yardımcı kaynağı ders kitaplarıdır. Bu nedenle her sınıf ve seviye için hazırlanan ders kitaplarında toplam kelime sayılarıyla birlikte farklı kelime miktarları belirlenerek, sınıf kademeleri arasındaki toplam kelime ve farklı kelime sayıları artış oranlarına dikkat edilmeli, öğrenci her bir kademede artan oranda farklı kelimeyle karşılaşmalıdır. Kitap yazılırken öğrencilerin var olan kelime hazineleri dikkate alınmalıdır. Aynı sınıf düzeyi için hazırlanan kitapların ortak bir kelime hazinesi kazandırma amacı olmalıdır (Karadağ ve Kurudayıoğlu, 2010).

Ders kitaplarının hangi ders olduğuna bakılmaksızın içinde bulundurduğu kelimeler öğrencinin yaş ve seviyesine uygun seçilmiş olmalıdır. Verilecek kelimeler, kavramlar önceden belirlenmeli, her ders kitabı için ve özellikle Türkçe dersinde kullanılacak kitaplar için kelimeler kademelendirilerek tüm ders kitaplarına paralel bir şekilde yerleştirilmelidir. Örneğin, Türkçe dersinde öğrenilen bir kelime matematik dersindeki bir problem cümlesinin içine yerleştirilebilir. Çünkü anadil öğretiminde temel ders her ne kadar Türkçe olsa da diğer tüm derslerde de öğrenci anadilini öğrenmeye devam edecek yeni kelimeleri kelime hazinesine ekleyecektir.

En önemli bilgi kaynağı olan ders kitapları öğrencinin yakın çevresinden başlayarak dünyayı ve yaşamı anlamlandırmasını, eleştirel bir bakış açısı geliştirerek kendini ve çevresindekileri eleştirebilmeyi, dil gelişimini ve becerilerini kazanmasını, estetik bakış açısı geliştirmesini, kelime hazinesini geliştirmesini, bilgiyi tekrarlamasını, pekiştirmesini, yeni bilgiler edinmesini, belli bir düzeyde çalışma alışkanlığı oluşturmasını sağlar. Öğretmenler açısından ders kitapları, eğitim-öğretim yılının planlanmasını, öğrencilerle dersle alakalı iletişim kurmasını, ölçme ve değerlendirme çalışmalarını yapmasını, eğitimsel faaliyetlerdeki tüm sürecin daha verimli olmasını sağlar. Veli için de kitapları öğrencisinin gördüğü dersin içeriğini, dersin nasıl ve hangi yöntemlerle işlendiğini görmesini ve çocuğunun eğitim öğretim sürecini takip edebilmesini sağlar. Tüm bu yararlarının yanında tek kaynak olarak kullanmak doğru olmayabilir. Çünkü ders kitaplarının belli bir seviye için hazırlandığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin yapıldığı sınıflarımız ise tek bir düzeyde öğrenciler topluluğu değildir. Bu yüzden ders kitaplarını temele alıp öğrenci seviyelerini göz önünde bulundurarak yardımcı materyaller ve araç gereçlerle süreç desteklenmelidir (Coşkun ve Taş, 2008).

2.5. Türkçe Öğretim Programı

Sistem yaklaşımıyla eğitime bakıldığında, her sistemde olduğu gibi, eğitim sistemi de girdiler, süreç, çıktılar ve değerlendirme öğelerinden meydana gelmektedir. Programlar, eğitimin girdi öğeleri arasındadır. Program; belirlenmiş amaca ulaşmak için, yapılacak etkinliklerin neler olması gerektiğinin belirlenmesi, kademeli olarak sıralanması, bu etkinliklerin ne zaman ve nasıl yapılacağı ve nihayetinde yapılan tüm bu aktivitelerin uygunluğunun nasıl belirleneceğinin bir tasarısıdır. Eğitim ve öğretim programlarındaki fark ise eğitim programları, belli bir okul ya da eğitim kurumundaki okul içi ve okul dışı tüm etkinlikleri kapsarken öğretim programı, öğretimin belli bir basamağındaki derslerin sürelerini, amaçlarını, içeriklerini kapsamaktadır (Tan, 2007).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Program; yapılacak bir işin bölümlerini, bölümlerin sırasını ve zamanını gösteren tasarı, yetişek” (TDK, 2005, s. 1627) olarak

tanımlanmaktadır. Güngördü (1966) ise programı, okula giden çocukların gelişimlerini sağlamaya yönelik, onları eğitimin amaçları çerçevesinde yetiştirmeyi hedefleyen, kontrol edilebilen, öğrenciyi güdüleyen, öğrencinin ilgisini çekecek ve öğrenci için faydalı tüm eğitim tecrübelerinin ve etkinliklerin belirli bir sıraya konulduğu tasarı olarak tanımlamaktadır (akt., Benzer, 2004).

Programlar amaçların ve hedeflerin tespit edilerek, kişide istendik davranışları ortaya çıkarmak için yapılan eğitim faaliyetlerinin organize edilmesini, sürecin planlanmasını, etkinlik ve değerlendirme faaliyetlerinin belirlenmesini sağlayan öğretimde etkililiği en üst düzeye çıkarmayı amaçlar. Programlar durağan değildir. Zamanın değişmesiyle ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda, uygulanan programın belirlenen aksayan yönlerinin giderilmesi amacıyla değiştirilirler. Programlar oluşturulurken günümüz ihtiyaçlarından ziyade gelecekte gerekli donanımlara sahip bireyler yetiştirmeye yönelik adımlar atılmalıdır. Değişen ve gelişen dünyaya paralel olarak Türkiye’de de eğitimde çağdaş çizgiyi yakalamaya yönelik eğitimde ciddi adımlar atılmıştır. Geleneksel yaklaşımı esas alan davranışçı eğitim programları terk edilerek, yapılandırıcı yaklaşımı temel alan ilköğretim programları hazırlanmıştır. Bu yaklaşımla öğrenme faaliyetlerinin odak noktasına öğrenci alınmış, çoklu zekâ kuramları, beyin temelli öğrenme yöntemleri, yapılandırıcı okuma, anlama ve yazma, beceri yaklaşımı gibi öğrenme ve öğretme yöntem ve stratejileri merkeze alınmıştır (Güneş, 2009).

Yapılandırıcı yaklaşıma göre: “*Dil, edinilmez öğrenilir.*” Öğrenci dil öğrenme süreci boyunca aktif olmalıdır. Dil bilişsel, bireysel ve sosyalleşme yetilerini geliştirme, öğrenme, iletişim ve etkileşime geçme yani dış dünyayla bir ve beraber olmanın en önemli aracıdır. Bu yüzden dil öğrenme süreci boyunca kişi yaparak yaşayarak yani sürecin içinde olarak, zihinsel becerilerini geliştirerek ve başkalarıyla etkileşim halinde olarak öğrenecektir (Güneş, 2009). Bu yüzden dil edinim sürecinin planlandığı Türkçe Öğretim Programlarında temele alınan yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenci eğitim süreci boyunca aktif olmalı ve eğitim öğretim materyalleri de öğrencinin bilgiyi yapılandırma aşamalarında zihinsel becerilerini kullanabileceği şekilde hazırlanmalıdır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin aşağıdaki kazanımları gerçekleştirmeleri amaçlanmıştır (MEB, 2018, s. 8):

1. Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
2. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
3. Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını geliştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
4. Okuma, yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
5. Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
6. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
7. Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
8. Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
9. Milli, manevi, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, milli duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
10. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması.

Türkçe Öğretim Programında tematik yaklaşım esas alınmış ve bir yılda sekiz temanın işlenmesi planlanmıştır. Bu temalardan “Atatürk”, “Değerlerimiz”, “Sağlık

ve Çevre”, “Birey ve Toplum” olmak üzere toplam dört tema zorunlu kılınmıştır. Kalan dört tema ise önerilen “Güzel Ülkem Türkiye”, Yenilikler ve Gelişmeler”, “Oyun ve Spor”, “Dünyamız ve Uzay”, Üretim, Tüketim ve Verimlilik”, “Hayal Gücü”, “Eğitsel ve Sosyal Etkinlikler”, “Kurumlar ve Sosyal Örgütler”, “Doğal Afetler”, “Güzel Sanatlar” başlıklı temalar arasından kitap yazarı/yazarları tarafından seçilebilir ya da yeni temalar belirlenebilir. Yeni temalar belirlenirken önerilen temaların birleştirilmemesi ve Milli Eğitimin amaç ve ilkelerine uygun olması gerekmektedir (MEB, 2009).

Öğretim programında dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında kazanımlar belirtilmiştir. Bunlardan yeni kelime öğrenmeyle ilgili kazanımlara bakıldığında, her sınıf düzeyinde yeni kelimelerin doğru telaffuz edilmesi, anlamına uygun kullanılması ve konuşmalarda yeni öğrenilen kelimelerin kullanmasına yönelik öğrencilerin teşvik edilmesi söz konusudur. Kademeli olarak ikinci sınıftan itibaren önce zıt anlamlı kelimeler, üçüncü sınıfta hem zıt hem eş anlamlı kelimeler, dördüncü sınıfta ise hem eş hem zıt anlamlı kelimeler, hem de eş sesli kelimelerin anlamlarını fark etmesi ve birbirinden ayırması hususlarda kazanımlar belirtilmiştir. Tüm sınıf kademelerinde sınıf düzeyine göre kelime defteri, kelime ve kavram haritası, resimli sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü gibi kelimelerin öğrenimini kolaylaştırıcı ve öğrenimin kalıcılığını arttırmaya yönelik etkinliklerden bahsedilmiştir.

İkinci sınıftan itibaren okuma başlığı altında, söz varlığı olarak bir alt başlık oluşturulmuş ve kelime edinim kazanımları bu başlık altında ayrıca verilmiştir. Dördüncü sınıflar için bu başlıkta öğrencilerin kelimelerin anlam tahminleriyle sözlükteki anlamları karşılaştırmaları ve sözlük defteri tutmaları ifade edilmiştir. Bu kazanımlar şunlardır (MEB, 2018, s. 32):

- Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.
- Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.
- Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.
- Okuduğu metindeki geçen gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri belirler.

- Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar.
- Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ya da kelime gruplarının anlamlarını tahmin eder.

Ana dil öğretiminin temeli ve ilk basamağı olan ilkokullarda Türkçe derslerinde dilbilgisi kavramlarına ve kurallarına yer verilmemesi gerektiği ama bunların öğrencilere sezdirilmesi gerektiği benimsenmiştir. Programa yönelik öğretmenler uygulama için gerekli fiziki şartların olmadığını, materyal sağlayamadıklarını, etkinlikleri yetiştiremediklerini, sosyal hayatla ilgili konuların eksikliğini, ders kitaplarının yeterli olmadığını ve ölçme değerlendirme faaliyetlerinin zor olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında bu programla birlikte öğrencilerin etkin olduğunu, kitaplarda akıl yürütme etkinliklerinin olduğunu, derse ilgilerini arttırdığını, sebep-sonuç ilişkisini kurabildiklerini, işbirliğine teşvik ettiğini, eleştirel düşünme, girişimcilik, araştırma, görsel okuma ve sunu becerilerini geliştirdiğini, programdaki etkinliklerin gündelik hayatla ilişkili olduğunu, Türkçe ile diğer dersleri ilişkilendirdiğini ifade etmişlerdir (Epeçayan ve Erzen, 2008).

2.6. İlgili Araştırmalar

Karatay (2007) “Kelime Öğretimi” başlıklı makalesinde ana dili ders kitaplarında kelime öğretimine yönelik teknik ve etkinlikleri belirlemek için 2001-2002, 2002-2003 ve 2003-2004 eğitim-öğretim yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu’nca, İlköğretim II. Kademe, Türkçe dersi kitabı olarak kabul edilen 13 yayınevinin 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarını incelemiştir. Türkçe için, yaş ve düzeye göre hangi kelimelerin ne sıklıkla öğretilmesi gerektiğinin önceden tespit edilmesi, kelime öğretimi için kullanılacak yöntem ve tekniklerin amaca yönelik hazırlanması gerektiği, ders kitaplarının temel kelime servetinin dikkate alınarak oluşturulması gerektiğini, öğretilecek kelimelerin kitap yazarının kişisel tercih ve deneyimlerine bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Gökmen (2007) geç dönem (0-4,0-5,0-6 yaş) içinde olan çocukların kullandıkları ad ve eylemlerin niceliksel değerlerini tespit etmek için yaptığı çalışmada her gruptan 12’şer çocuğu doğal ortamlarında gözlemleyerek kayıt altına

almış ve kullandıkları kelime türlerinin sayımını yapmıştır. Sözcük kodlamalarında ad, eylem, sıfat, belirteç, bağlaç, ilgeç, adıl ve ünlem olmak üzere tüm sözcük türleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre bu dönem çocukları adlara göre eylemleri daha baskın kullanmaktadır. Bulgular okulöncesi ya da ilkokul kitapları hazırlanırken metinlerde kullanılacak kelime türlerinin hangi sıklıkta olacağı konusunda veri oluşturması bakımından önemlidir. Çünkü bu yaş grubu çocuklarda bilinenden bilinmeyene hareket etmek öğretimi kolaylaştırıcaktır.

Demir (2006) “Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti” adlı makalesinde eğitim sistemimizin çeşitli kademelerindeki öğrencilerimizin kişisel kelime servetiyle ilgili çalışmaları değerlendirmiş, belirlenen sorunların eğitim-öğretim programlarıyla ilişkisine dikkat çekerek çözüm önerilerinde bulunmuştur. Her kademedeki öğrenci için kişisel kelime serveti konusunda milli hedeflerimizin olmayışı nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin bile gerisinde kaldığımızı belirtmektedir. Çözüm için her yaş ve eğitim düzeyine uygun, sosyokültürel ortam ve çağın gerekleri göz önünde bulundurularak temel söz varlığının belirlenmesi, öğretim programlarında açıkça belirtilmesi, ders kitaplarının ve dil öğretiminde kullanılacak her türlü aracın bu hedef söz varlığı çerçevesinde düzenlenmesi gerektiğini söylemektedir.

2005 Türkçe Öğretim Programına uygun hazırlanmış, 2005-2006 eğitim-öğretim yılında ilköğretim I. Kademe (1-5. sınıflar) kullanılmış Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesi belirlemeye ve 2004-2005 eğitim öğretim yılında kullanılmış Türkçe ders kitaplarıyla kelime hazinelerinin kıyaslanmasına yönelik çalışmada (Karadağ ve Kurudayıoğlu, 2010) metinler bilgisayar ortamına aktarılmış ve her bir kitabın ham kelime listeleri oluşturulmuştur. Elde edilen bulgulara göre sınıflar arasında kitaplardaki kelime sayılarında oransız bir artış gözlenmiştir, bu da ders kitapları hazırlanırken toplam kelime bakımından her hangi bir kriterin gözetilmediğini göstermektedir. Ders kitaplarında toplam ve farklı kelime sayılarının belirlenmesi, aynı seviyedeki öğrencilere ortak bir kelime hazinesi kazandırılması ve ortak kelime hazineleri oluşturulması için sıklık sözlüklerine başvurulması gerektiği belirtilmiştir.

Karadağ (2005) ilköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinelerini tespit etmek, aynı dönem için yazılan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime hazinelerini belirlemek, öğrencilerin kelime hazineleriyle ders kitaplarındaki söz varlığını karşılaştırmak için yaptığı çalışmasında Türkiye'nin tamamından 1-5 tüm sınıf kademelerinden 3135 öğrenciye yazılı anlatım yaptırılmıştır. Ayrıca, sınıf düzeyine göre öğrencilerin kullandıkları kelimelerin sıklık ve yaygınlık listeleri oluşturulmuş ders kitaplarındaki kelimelerin sıklık listeleriyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma neticesinde öğrencilerin sıklıkla kullandıkları kelimelerin kitaplarda örtüşenleri belirlenmiş ancak öğrencilerin kullandıkları ama kitaplarda olmayan kelime sıklığının %50-60 oranında olduğu görülmüştür. Yazılı anlatımla elde edilen kelime sayıları öğrencilerin aktif kelime hazinesini ortaya koymaktadır. Ders kitaplarındaki farklı kelime sayılarının öğrencilerin yaygın kullandığı kelimelerinde düşük olması kitapların yetersiz olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Bireyin sahip olduğu kelime hazinesi, onun anlama ve anlatma becerisini ciddi anlamda etkilemektedir. Bu yüzden kelime hazinesinin önemini vurgulamak, yeni kelime kazandırılması çalışmalarında dikkat edilecek noktaların ve kelime öğretim yöntemlerinin anlatılması için Özbay ve Melanlıoğlu'nun (2008) yazdığı makalede kelime tanıma ve ayırt etme çalışmaları ve bu yolla kelime hazinesinin geliştirilmesi, ilköğretim çağındaki çocukların kullandığı kelimelerin tespit edilmesi ve bu çalışmalara göre ders kitabı metinlerinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların eksikliği vurgulanmıştır. Bu eksik okuma çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Bunun giderilmesi için kelime öğretiminden önce yaş ve seviyeye göre ihtiyaç analizi yapılması, bu analiz sonuçlarına uygun öğretimi hedeflenen kelime listelerinin oluşturulması, sınıf seviyelerine uygun kelime öğretim yöntemlerinin belirlenmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.

İlköğretim öğrencilerinin kelime hazinelerinin geliştirilmesi amacıyla yapılan bir çalışmada (Çeçen, 2002); kelime hazinesi kavramının eğitim-öğretim programlarındaki işlevi ve önemi incelenmiş, kelime hazinesiyle ilgili karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözüm yolları üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak ülkemiz öğrencilerinin gelişmiş ülkelere göre kelime hazinelerinin zayıf olduğu, bu kavramın

Türkçe eğitimde önemszenmesi gerektiğini, ülkede çocuklara yönelik yapılan programların kazandırılacak kelimelerin temel olarak yapılması gerektiği söylenmiş, çalışmanın sonunda Türk dilinin temel söz varlığına ilişkin kelime listesi oluşturulmuştur.

Ölker (2011b) tarafından yapılan çalışmada 1945-1950 yılları arasında Türkçenin yazılı materyalleri esas alınarak kelime sıklık sözlüğü oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda “Yazılı Türkçenin Kelime Sözlüğü” olarak hem alfabetik hem de kelime sıklıkları verilerek bir liste oluşturulmuştur. Kelime sıklığı sözlükleri ana dili öğreniminde kullanılacak kelime listelerinin tespitinde önemlidir. Bu sözlük öğrencilere öğretilcek kelime listelerinin bir diğer adıyla Türkçenin temel söz varlığının tespitinde çalışmacıların en büyük yardımcısı olacaktır.

Aru'nun (2013) ilköğretim 1-4. sınıf Türkçe öğretim programı doğrultusunda hazırlanan Türkçe ders kitaplarında kazandırılması hedeflenen kelimelerin nasıl bir çerçevede öğretiminin yapıldığından hareketle kelime öğretimine yönelik sistematik bir planlamanın olup olmadığı konusunda bir çalışma yapılmıştır. 1-2-3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerin çalışma etkinliklerinde bulunan anahtar kelimeler ve sözcük etkinlikleri incelenerek öğretilmesi hedeflenen kelimeler tespit edilmiş ve metinlerdeki kelime sayılarıyla karşılaştırılmıştır. Araştırmaya göre Türkçe ders kitaplarında temalar ve sınıf düzeyleri arasında; sistemli bir kelime öğretim planının olmadığı, kelime sayılarının düzensiz artış ve azalış gösterdiği ve metinlerde olması gerekenden çok fazla kelimeye yer verildiği görülmüştür.

Yalçın (2005) 2003-2004 yıllarında MEB tarafından ilkokulların 1. ve 5. sınıflarına yönelik önerilen Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen kelimeleri bilgisayar ortamına aktarmış, kelimelerin tekrarlı-tekrarsız sayılarını, söz varlığı içindeki dağılımlarını, kullanım sıklıklarını ve kelime kökenlerini tespit etmiştir. Çalışma sonucunda ders kitaplarındaki metinlerin söz varlığı açısından yetersiz olduğu, öğrenci yaş ve seviyesi, zihinsel gelişim süreçlerine uygun kelimelerin seçilmediği ve buna bağlı olarak seçilmiş uygun öğretim yöntemlerinin kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Özalp (2011) 2008-2009, 2009-2010 yıllarında Türkiye genelinde 1. ve 2. sınıflarda okutulan Milli Eğitim Bakanlığı baskılı Türkçe ders kitaplarındaki şiir dışındaki metinlerin kelime sayıları ve kelimelerin kişisel kelime servetine katkısı araştırmıştır. Elde edilen veriler ışığında; kelime hazinesine yönelik bir hedefin olmayışı nedeniyle öğrencilerin kelime hazinelerinin yetersiz olduğu, Türkçe öğretim programında hedef kelime servetinin belirlenmesi, ders kitaplarının, yardımcı kitapların, masal, hikâye, öykü gibi yaş grubuna yönelik okuma kitaplarının bu listeye göre oluşturulması sonucuna ulaşılmıştır.

Demirbükten (2011) çalışmasında 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük türlerinin metin türlerine göre dağılımını tespit etmeyi amaçlamıştır. 2009-2010 eğitim öğretim yılında okutulan ders kitabında her temadan birer öyküleyici ve bilgi verici metin seçilmiş, seçilen metinlerdeki kelimeler türlerine göre sınıflandırılmıştır. Kelime türlerinin farklılaştığı ancak kelime türlerine göre sıralamanın; isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç ve ünlem şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tolğay (2011) 2007-2008, 2009-2010 eğitim öğretim yıllarında Türkiye genelinde 4. ve 5. sınıflarda okutulan Milli Eğitim Bakanlığı Baskılı Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime sayısı, kelime türleri ve kelime çeşitliliğini incelemek için yaptığı araştırmasında kelime çeşitliliğini belirlemeye çalışmıştır. İncelenen metinlerin şiirlere oranla çok fazla uzun olduğu, metinler oluşturulurken kullanılan kelimelerin tesadüfi seçildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Durmuşçelebi (2007) Türkiye ve Almanya'daki anadili eğitim programlarını ve ders kitaplarının nitelikleri ve sürece katkısı açısından karşılaştırdığı çalışmasında 3. ve 5. sınıflarda okutulan ikişer kitabı karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda; anadili eğitimi amaçlarının her iki ülke için benzerlik gösterdiği, Türkçe programda çok fazla ayrıntıya girildiği, Almanya'da yılda 3-4 kez toplanan okul konferanslarında bölgesel özelliklere göre özel hedefler ve eğitim durumlarının belirlendiği, Almanca kitapların daha nitelikli olduğu, Almanca ders kitaplarındaki metinlerin daha çok çocuk dünyasına uygun seçilirken Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ya daha yetişkinler için ya da daha çok bilgilendirme amaçlı seçildiği saptanmıştır. Almanca kitaplarındaki sözcük, tema ve temalardaki metin sayıları ile metin türlerindeki

çeşitliliğin Türkçe ders kitaplarına göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmanın sonucunda Almanya 3. sınıf ders kitaplarında kazandırılması hedeflenen 1000 kelimelik bir liste de verilmiştir.

Bay'ın (2014) çalışmasında okuma kitaplarında kelime öğretiminin nasıl yapıldığının farklı bir ülke örneği ortaya koymak amacıyla Amerika'nın Michigan eyaletindeki öğrencilerin kullandığı 6 anasınıfi, 6 birinci sınıf olmak üzere 12 okuma kitabını incelemiştir. İnceleme sonucunda anasınıfi okuma kitaplarında; 108 ses farkındalığı, 26 harf ve yazı farkındalığı, 26 harf, 29 ses, 1054 kelime, 288 cümle, 390 görsel, 36 konu belirlenmiştir. Birinci sınıf okuma kitaplarında ise; 46 ses farkındalığı, 104 ses, 25 harf, 1217 kelime, 351 cümle, 163 görsel, 108 konunun yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin altıncı sınıfa kadar her yıl 800-1000 kelime kökü öğrenmeleri beklenmektedir. İncelenen kitapların bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik kelime sayılarının yeterli olduğu görülmüştür.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma verilerinin toplanması ve işlenmesi hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen kelimeleri türleri açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışma tarama modelinde nitel bir araştırma olup veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Tarama modeli, “Geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır” (Karasar, 2004, s.77). “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187).

3.2. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

“Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesi araştırma problemi ile yakından ilgilidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 188). Bu ifadeden yola çıkarak dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan kelime sayılarını ve türlerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada; Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 26.12.2012 tarih ve 225 sayılı kararı ile 2013-2014 öğretim yılından başlayarak beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş ve 2017 yılında basılmış olan İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabı veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

“Forster’e (1995) göre doküman incelemesi belli başlı beş aşamada yapılabilir: (1) Dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliği kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma” (akt., Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 193). Araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılacak olan Türkçe ders kitabı araştırmacının da görev yaptığı ilkokuldan temin edilmiştir. Araştırmacı öğretmen

olduğu için dokümanlara ulaşma sürecinde sorun yaşanmamıştır. Ders kitabı üç kitaptan oluşmaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü tema ilk kitapta, dördüncü, beşinci ve altıncı tema ikinci kitapta, yedinci ve sekizinci tema ise üçüncü kitapta yer almaktadır. Her kitap iki bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde metinler yer alırken ikinci bölümde ise öğrenci çalışma kitabı yer almaktadır. Öğrenci çalışma kitabında metinle ilgili etkinlikler bulunmaktadır. Kitapta bulunan sekiz tema içindeki (her temada bulunan beşer metin olmak üzere) toplam 40 metnin içeriği incelenmiştir. Öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan ve her tema için birer adet olan dinleme metinleri ders kitaplarında olmadığı için çalışma kapsamına alınmamıştır. Dördüncü sınıf Türkçe ders kitabı; “*Birey ve Toplum*”, “*Atatürk*”, “*Sağlık ve Çevre*”, “*Oyun ve Spor*”, “*Üretim, Tüketim ve Verimlilik*”, “*Güzel Ülkem Türkiye*”, “*Değerlerimiz*” ve “*Güzel Sanatlar*” olmak üzere sekiz temadan oluşmaktadır. Bu temalardan birinci, ikinci, üçüncü ve yedinci tema Türkçe öğretim programına göre zorunlu iken kalan dört tema ise önerilen temalar arasından yazarın tercihinin bırakılmış olan seçmeli temalardır.

Araştırmada incelenen doküman tüm veri setini tek başına oluşturduğu için doküman Bailey’in (1982) belirttiği şekilde “analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve sayısallaştırma” (akt., Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 197) olmak üzere dört aşamada analiz edilmiştir. Tüm doküman bir bütün olarak incelenmiş, alt problemler çerçevesinde kategoriler belirlenmiş, analiz birimi olarak kelimeler kullanılmış ve veriler tablolar halinde sayısallaştırılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını Bakanlık tarafından okullarda ücretsiz dağıtılan dördüncü sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler oluşturmaktadır, dolayısıyla herkese açık bir kaynak durumundadır.

Her metinde geçen kelimelerin sayımı yapılırken öncelikle metinler bilgisayar ortamına aktarılmış, daha sonra metinlerdeki kelimeler tek tek sayılmış ve kelimelerin yanlarına parantez içinde kelime türleri yazılmıştır. Kelime sayımı yapılırken metin başlıkları da sayıma dâhil edilmiştir. Kelime sayımı aşamasında herhangi bir bilgisayar programı kullanılmamıştır.

Kelimeleri sözlükte anlamı olanlar ve dilbilgisel görevi olanlar olarak ikiye ayırmak mümkündür (Delice, 2012). Dilbilgisel görevi olan kelimeler tek başlarına anlamı olmadığı halde cümle içinde anlam kazanan kelimelerdir. Sadece sözlükte anlam karşılığı olan kelimeleri öğretmek dilin etkili kullanımı için yeterli olmayacaktır. Bu yüzden kelimelerin cümle içindeki anlamlarına bakarak tasnif edilmesi ve öğrencilere bu şekliyle öğretilmesi gerekir. Böylelikle öğrenciler konuşmalarında ve yazılarında cümle kurarken kendilerini daha iyi ifade edebilecek ve anlatmak istediğini karşı tarafa eksiksiz bir şekilde aktarabilecektir. Araştırmada kelimeler sınıflandırılırken, kelimenin cümle içindeki anlamına bakılarak kelime türleri tespit edilmiştir. Kelimeler türlerine göre isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, fiilimsi ve ünlem olarak sınıflandırılmıştır. Kelimelerin türlerine göre sınıflandırılması araştırmacı tarafından yapıldıktan sonra kelime tasnifleri, hem bir Türkçe öğretmeninin hem de alan uzmanı bir öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuş ve kontrol edilmiştir.

Metinlerdeki kelimeler türlerine göre tasnif edildikten sonra her tema sonunda tablolandırılmıştır. Temalar arası kelime sayıları ve kelime türlerinin sayısal karşılaştırılması yapılmıştır. Ayrıca, temalar arasında metin türlerine göre kelime sayıları ve kelime türleri karşılaştırılmıştır.

Buna ek olarak, dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerinin belirlenmesine yönelik olarak Konya'da bulunan bir devlet ilkökulu dördüncü sınıf öğrencileri arasından rastgele 20 öğrenci belirlenmiş ve aşağıdaki altı farklı konu başlığından birini seçerek veya istedikleri bir konu hakkında kompozisyon yazmaları istenmiştir. Bu etkinlik için 40 dakikalık bir süre tanınmıştır. Öğrencilere verile konu başlıkları şunlardır:

1. Oynamayı çok sevdiğiniz bir oyunu anlatınız.
2. Ebeveynlerinize yardım ederken neler yaparsınız, anlatınız.
3. Karne gününüzü anlatınız.
4. Sevdiğiniz bir hayvanı özellikleriyle birlikte anlatınız.

5. Beğendiğiniz bir kitabı, tiyatroyu ya da filmi anlatınız.

6. Gitmiş olduğunuz bir pikniği veya geziyi anlatınız.

7. Bu başlıkların dışında istediğiniz bir konu hakkında bir kompozisyon yazınız.

Öğrencilerin aktif olarak kullandıkları kelimelerin belirlenmesine yönelik yapılan bu uygulamada öğrencilerin konu seçiminde sıkıntı yaşayabileceği düşünülerek altı farklı başlık verilmiş ve öğrencilerin değişik konularda anlatım yapmaları istenmiştir. Öğrenciler başka bir konu başlığı seçme konusunda da özgür bırakılmıştır. Öğrencilerin mümkün olduğunca farklı konu başlıklarında kompozisyon yazmaları ve konu başlıklarının öğrencilerin tercihine bırakılmış olması, aktif kelime hazinelerinin belirlenmesinde daha sağlıklı sonuçlar verebileceği düşünülmüştür. Öğrencilerin yazdıkları metinlerde geçen kelimeler cümle içinde anlamından hareketle *isim*, *fiil*, *sıfat* kelime türleri kategorilerinde ve *diğer* kategorisinde sınıflandırılmıştır. Ders kitabındaki metinlerin incelemesinde kullanılan *zamir*, *zarf*, *edat*, *bağlaç*, *filimsi* ve *ünlem* türleri kullanım azlığından dolayı ayrıştırılmayarak *diğer* kategorisi olarak tasnif edilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında ilköğretim dördüncü sınıflarda dağıtılan Türkçe ders kitabında bulunan sekiz tema, her temada beşer metin olarak toplam 40 metinde geçen kelimeler türlerine göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 4.1, “Birey ve Toplum” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir.

Tablo 4.1. Birey ve Toplum Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Okulum (Ş)	24	10	7	2	5	3	0	4	1	56
Paylaşmayı Öğrenen Sincap (ÖM)	305	179	81	47	72	32	44	35	9	804
Trafikte Nasıl Güvende Olabiliriz? (BM)	152	59	55	14	34	18	26	60	0	418
Barış Şarkısı (Ş)	25	11	6	7	0	0	0	4	0	53
Beden Dilimiz (BM)	180	79	36	20	42	14	36	23	2	432

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.1’e göre, “Birey ve Toplum” temasında en fazla kelime (n=804 kelime) “Paylaşmayı Öğrenen Sincap” metninde, en az kelime ise (n=53 kelime) “Barış Şarkısı” şiirinde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 686 isim, 338 fiil, 185 sıfat, 90 zamir, 153 zarf, 67 edat, 106 bağlaç, 126 fiilimsi, 12 ünlem olmak üzere toplam 1.763 kelimedendir. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine bakıldığında en fazla 686 adetle isim, en az ise 12 adetle ünlemdir. Bu tema tüm metin türlerinin örneklerini barındırmaktadır.

Tablo 4.2, “Atatürk” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir. **Tablo 4.2’ye göre, “Atatürk”** temasında en fazla kelime (n=322) “Umudunu Yitirmeyen Tek İnsan” isimli metinde, en az kelime ise (n=87) “İstiklal Savaşı’nda Atatürk” isimli şiirde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 548 isim, 190 fiil, 156 sıfat, 30 zamir, 83 zarf, 14 edat, 44 bağlaç, 29

fiilimsi, 3 ünlem olmak üzere toplam 1.097 kelimedenden oluşmaktadır. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine bakıldığında en fazla 548 adetle isim, en az ise 3 adetle ünlemdir. Bu tema tüm metin türlerinin örneklerini barındırmaktadır.

Tablo 4.2. Atatürk Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Cumhuriyetin Bekçilerine (BM)	150	54	31	8	13	3	11	0	0	270
Atatürk'ün Çocukluğu (ÖM)	135	40	34	3	12	6	10	0	0	240
İstiklal Savaşında Atatürk (Ş)	56	14	7	2	5	0	1	1	1	87
Umudunu Yitirmeyen Tek İnsan (ÖM)	130	46	54	10	37	5	16	24	0	322
Milli Egemenlik ve Milli Mücadele (Ş)	77	36	30	7	16	0	6	4	2	178

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.3, “Sağlık ve Çevre” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir.

Tablo 4.3. Sağlık ve Çevre Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Babaanne ve İhlamur Ağacı (ÖM)	265	82	101	14	43	10	30	34	0	579
Temizlik Kurallarına Dikkat Edelim (BM)	75	39	22	15	20	9	17	17	1	215
İp Bacaklı Uzaylı Çocuk (ÖM)	295	154	99	34	64	24	66	12	3	751
Meyvenizi Yemeden Önce Yıkadınız mı? (BM)	183	47	72	8	49	15	44	68	0	486
Gökyüzündeki Dost (ÖM)	137	50	44	12	38	5	16	38	3	343

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.3'e göre, “Sağlık ve Çevre” temasında en fazla kelime (n= 751 kelime) “İp Bacaklı Uzaylı Çocuk” isimli metinde, en az kelime ise (n= 215 kelime) “Temizlik Kurallarına Dikkat Edelim” metninde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 955 isim, 372 fiil, 338 sıfat, 83 zamir, 214 zarf,

63 edat, 173 bağlaç, 169 fiilimsi, 7 ünlem olmak üzere toplam 2.374 kelimedenden oluşmaktadır. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine göre bakıldığında en fazla 955 adetle isim, en az ise 7 adetle ünlemdir. Bu temada öyküleyici ve bilgilendirici metin türleri bulunurken, şiir türüne yer verilmemiştir.

Tablo 4.4, “*Oyun ve Spor*” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir.

Tablo 4.4. Oyun ve Spor Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Buz Pateni (BM)	199	42	68	2	33	6	22	34	0	406
En Büyük Takım Bizim Takım (ÖM)	172	88	74	43	67	16	31	54	8	553
İzcilik (BM)	281	48	85	14	43	11	40	45	0	567
Oyuncakların Öfkesi (ÖM)	224	125	99	38	83	16	27	55	1	668
Bisiklet (BM)	126	23	46	1	31	12	20	77	0	336

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.4’e göre, “*Oyun ve Spor*” temasında en fazla kelime (n=668 kelime) “*Oyuncakların Öfkesi*” isimli metinde, en az kelime ise (n=336 kelime) “*Bisiklet*” metninde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 1.002 isim, 326 fiil, 372 sıfat, 98 zamir, 257 zarf, 61 edat, 140 bağlaç, 265 fiilimsi, 9 ünlem olmak üzere toplam 2.530 kelimedenden oluşmaktadır. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine göre bakıldığında en fazla 1.002 adetle isim, en az ise 9 adetle ünlemdir. Bu temada öyküleyici ve bilgilendirici metin türleri bulunurken, şiir türüne yer verilmemiştir.

Tablo 4.5, “*Üretim, Tüketim ve Verimlilik*” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir. **Tablo 4.5’e göre,** “*Üretim, Tüketim ve Verimlilik*” temasında en fazla kelime (n=825 kelime) “*Sihirli Çoraplar*” isimli metinde, en az kelime ise (n=56 kelime) “*Çalışmak*” isimli şiirde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 871 isim, 394 fiil, 273 sıfat, 77 zamir, 174 zarf, 25 edat, 53 bağlaç, 148 fiilimsi, 12 ünlem olmak üzere toplam 2.027 kelimedenden oluşmaktadır. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine

bakıldığında en fazla 871 adetle isim, en az ise 12 adetle ünlemdir. Bu temada şiir ve öyküleyici metin türlerini bulunurken, bilgilendirici metin türüne yer verilmemiştir.

Tablo 4.5. Üretim, Tüketim ve Verimlilik Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Tutumsuzun Öyküsü (ÖM)	230	121	66	29	55	3	16	25	1	546
Çalışmak (Ş)	20	2	12	0	3	2	0	12	5	56
Şekerci Güzeli (ÖM)	228	91	81	14	50	13	9	35	3	524
Çiftçiler (Ş)	51	17	4	0	1	0	1	2	0	76
Sihirli Çoraplar (ÖM)	342	163	110	34	65	7	27	74	3	825

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.6, “Güzel Ülkem Türkiye” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir.

Tablo 4.6. Güzel Ülkem Türkiye Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Anadolu (Ş)	62	26	14	2	10	0	1	5	1	121
İstanbul Dünyam (ÖM)	133	34	33	10	26	5	17	8	3	269
Yedi Göller Milli Parkı (BM)	209	22	49	3	31	11	28	49	0	402
Anadolu'nun Tarih Hazinesi (BM)	232	39	64	8	23	9	17	32	0	424
Ayşegül (ÖM)	130	19	37	12	26	8	11	11	1	255

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.6'ya göre, “Güzel Ülkem Türkiye” temasında en fazla kelime (n=424 kelime) “Anadolu'nun Tarih Hazinesi” isimli metinde, en az kelime ise (n=121 kelime) “Anadolu” isimli şiirde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 766 isim, 140 fiil, 197 sıfat, 35 zamir, 116 zarf, 33 edat, 74 bağlaç, 105 fiilimsi, 5 ünlem olmak üzere toplam 1.471 kelimedendir oluşmaktadır. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine bakıldığında en fazla 766 adetle isim, en az ise 5 adetle ünlemdir. Bu tema tüm metin türlerinin örneklerini barındırmaktadır.

Tablo 4.7, “Değerlerimiz” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir.

Tablo 4.7. Değerlerimiz Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Memleket Türküleri (Ş)	43	12	10	6	2	0	3	6	1	83
Ölümsüzleşen Bahçe (ÖM)	310	90	82	23	57	16	18	45	2	643
Dünyayı Güldüren Adam (BM)	184	22	50	18	31	10	24	46	0	385
Türkçemiz (Ş)	34	9	3	1	7	0	4	7	1	66
Ulusal Bayramlar (BM)	339	55	74	3	28	8	26	41	0	574

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.7’ye göre, “Değerlerimiz” temasında en fazla kelime (n=643 kelime) “Ölümsüzleşen Bahçe” isimli metinde, en az kelime ise (n=66 kelime) “Türkçemiz” isimli şiirde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 910 isim, 188 fiil, 219 sıfat, 51 zamir, 125 zarf, 34 edat, 75 bağlaç, 145 fiilimsi, 4 ünlem olmak üzere toplam 1.751 kelimedenden oluşmaktadır. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine bakıldığında en fazla 910 adetle isim, en az ise 4 adetle ünlemdir. Bu tema tüm metin türlerinin örneklerini barındırmaktadır.

Tablo 4.8, “Güzel Sanatlar” temasında bulunan metin türlerini ve kelime sayılarını göstermektedir. Tablo 4.8’e göre, “Güzel Sanatlar” temasında en fazla kelime (n=996 kelime) “En Yararlı İş Hangisi?” isimli metinde, en az kelime ise (n=40 kelime) “Sahneler” isimli şiirde kullanılmıştır. Temadaki tüm metinlerde kullanılan kelime sayısı 889 isim, 271 fiil, 256 sıfat, 49 zamir, 203 zarf, 48 edat, 73 bağlaç, 197 fiilimsi, 11 ünlem olmak üzere toplam 1.997 kelimedenden oluşmaktadır. Tüm temadaki metinlerde kullanılan kelimelerin türlerine bakıldığında en fazla 889 adetle isim, en az ise 11 adetle ünlemdir. Bu tema tüm metin türlerinin örneklerini barındırmaktadır.

Tablo 4.8. Güzel Sanatlar Teması

Kelime Türleri	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Kışın Fotoğraf Çekerken (BM)	216	28	59	5	39	13	32	58	0	450
En Yararlı İş Hangisi? (ÖM)	412	158	132	33	120	28	21	82	10	996
Sahneler (Ş)	21	9	7	1	0	0	1	1	0	40
Müzik Yeryüzüne Nasıl Geldi? (ÖM)	192	64	33	5	32	6	12	36	1	381
Pablo Picasso ve 4 Rakamı (BM)	48	12	25	5	12	1	7	20	0	130

BM: Bilgilendirici Metin; ÖM: Öyküleyici Metin; Ş: Şiir

Tablo 4.9, bilgilendirici metinlerdeki kelime türlerinin dağılımını göstermektedir. Tablo 4.9'a göre, bilgilendirici metin türlerinde temalar arasında toplam kelime sayıları ve kelime türlerinin sayısal dağılımı bakımından birinci temadan sekizinci temaya ya da tema içinde birinci metinden ikinci metne doğru düzenli bir artış görülmemektedir. Bilgilendirici metinlerde en fazla kelime (n=574 kelime) "Ulusal Bayramlar" isimli metinde, en az kelime ise (n=130 kelime) "Pablo Picasso ve 4 Rakamı" isimli metinde kullanılmıştır. Birinci temada 2, ikinci temada 1, üçüncü temada 2, dördüncü temada 3, altıncı temada 2, yedinci temada 2, sekizinci temada 2 olmak üzere ders kitabında toplam 14 bilgilendirici metne yer verilmiştir. Beşinci temada bilgilendirici metin türüne hiç yer verilmemiştir.

Tablo 4.10, öyküleyici metinlerdeki kelime türlerinin dağılımını göstermektedir. Tablo 4.10'a göre, öyküleyici türden metin her temada en az bir tane bulunmaktadır. Birinci temada 1, ikinci temada 2, üçüncü temada 3, dördüncü temada 2, beşinci temada 3, altıncı temada 2, yedinci temada 1, sekizinci temada 2 olmak üzere ders kitabında toplam 16 bilgilendirici metne yer verilmiştir. Öyküleyici metin türlerinde temalar arasında toplam kelime sayıları ve kelime türlerinin sayısal dağılımı bakımından birinci temadan sekizinci temaya ya da tema içinde birinci metinden ikinci metne doğru düzenli bir artış görülmemektedir. Öyküleyici metinlerde en fazla kelime (n=996 kelime) "En Yararlı İş Hangisi?" isimli metinde, en az kelime ise (n=240 kelime) "Atatürk'ün Çocukluğu" isimli metinde kullanılmıştır.

Tablo 4.9. Bilgilendirici Metinlerdeki Kelime Türlerinin Dağılımı

		İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
1. Tema	Trafikte Nasıl Güvende Olabiliriz?	152	59	55	14	34	18	26	60	0	418
	Beden Dilimiz	180	79	36	20	42	14	36	23	2	432
	Toplam	332	138	91	34	76	32	62	83	2	850
2. Tema	Cumhuriyetin Bekçilerine	150	54	31	8	13	3	11	0	0	270
3. Tema	Temizlik Kurallarına Dikkat Edelim	75	39	22	15	20	9	17	17	1	215
	Meyvenizi Yemeden Önce Yıkadınız mı?	183	47	72	8	49	15	44	68	0	486
	Toplam	258	86	94	23	69	24	61	85	1	701
4. Tema	Buz Pateni	199	42	68	2	33	6	22	34	0	406
	İzcilik	281	48	85	14	43	11	40	45	0	567
	Bisiklet	126	23	46	1	31	12	20	77	0	336
Toplam	606	113	199	17	107	29	82	156	0	1309	
5. Tema	Bu temada bilgilendirici metin türünden metne yer verilmemiştir										
6. Tema	Yedi Göller Milli Parkı	209	22	49	3	31	11	28	49	0	402
	Anadolunun Tarih Hazineleleri	232	39	64	8	23	9	17	32	0	424
	Toplam	441	61	113	11	54	20	45	81	0	826
7. Tema	Dünyayı Güldüren Adam	184	22	50	18	31	10	24	46	0	385
	Ulusal Bayramlar	339	55	74	3	28	8	26	41	0	574
	Toplam	523	77	124	21	59	18	50	87	0	959
8. Tema	Kışın Fotoğraf Çekerken	216	28	59	5	39	13	32	58	0	450
	Pablo Picasso ve 4 Rakamı	48	12	25	5	12	1	7	20	0	130
	Toplam	264	40	84	10	51	14	39	78	0	580
Genel Toplam		2574	569	736	124	429	140	350	570	3	5495

Tablo 4.10. Öyküleyici Metinlerdeki Kelime Türlerinin Dağılımı

		İsim	Fil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Filimsi	Ünlem	Toplam
1. Tema	Paylaşmayı Öğrenen Sincap	305	179	81	47	72	32	44	35	9	804
2. Tema	Atatürk'ün Çocukluğu	135	40	34	3	12	6	10	0	0	240
	Umudunu Yitirmeyen Tek İnsan	130	46	54	10	37	5	16	24	0	322
	Toplam	265	86	88	13	49	11	26	24	0	562
3. Tema	Babaanne ve Ihlamur Ağacı	265	82	101	14	43	10	30	34	0	579
	İp Bacaklı Uzaylı Çocuk	295	154	99	34	64	24	66	12	3	751
	Gökyüzündeki Dost	137	50	44	12	38	5	16	38	3	343
	Toplam	697	286	244	60	145	39	112	84	6	1673
4. Tema	En Büyük Takım Bizim Takım	172	88	74	43	67	16	31	54	8	553
	Oyuncakların Öfkesi	224	125	99	38	83	16	27	55	1	668
	Toplam	396	213	173	81	150	32	58	109	9	1221
5. Tema	Tutumsuz'un Öyküsü	230	121	66	29	55	3	16	25	1	546
	Şekerci Güzeli	228	91	81	14	50	13	9	35	3	524
	Sihirli Çoraplar	342	163	110	34	65	7	27	74	3	825
	Toplam	800	375	257	77	170	23	52	134	7	1895
6. Tema	İstanbul Dünyam	133	34	33	10	26	5	17	8	3	269
	Ayşegül	130	19	37	12	26	8	11	11	1	255
	Toplam	263	53	70	22	52	13	28	19	4	524
7. Tema	Ölümstüzleşen Bahçe	310	90	82	23	57	16	18	45	2	643
8. Tema	En Yararlı İş Hangisi?	412	158	132	33	120	28	21	82	10	996
	Müzik Yeryüzüne Nasıl Geldi?	192	64	33	5	32	6	12	36	1	381
	Toplam	604	222	165	38	152	34	33	118	11	1377
Genel Toplam		3640	1504	1160	361	847	200	371	568	48	8699

Tablo 4.11, şiirlerdeki kelime türlerinin dağılımını göstermektedir. Tablo 4.11'e göre, genel olarak şiirler arasında kelime sayıları bakımından çok fazla bir fark yoktur; şiirlerdeki temalar arasında toplam kelime sayıları ve kelime türlerinin

sayısal dağılımı bakımından birinci temadan sekizinci temaya ya da tema içinde ilk şiirden bir sonraki şiire doğru düzenli bir artış görülmemektedir. Şiirlerde en fazla kelime (n=178 kelime) “Milli Egemenlik ve Milli Mücadele” isimli şiirde, en az kelime ise (n=40 kelime) “Sahneler” isimli şiirde kullanılmıştır. Birinci temada 2, ikinci temada 2, beşinci temada 2, altıncı temada 1, yedinci temada 2, sekizinci temada 1 olmak üzere ders kitabında toplam 10 şiire yer verilmiştir. Üçüncü ve dördüncü temalarda şiir türüne yer verilmemiştir.

Tablo 4.11. Şiirlerdeki Kelime Türlerinin Dağılımı

		İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
1. Tema	Okulum	24	10	7	2	5	3	0	4	1	56
	Barış Şarkısı	25	11	6	7	0	0	0	4	0	53
	Toplam	49	21	13	9	5	3	0	8	1	109
2. Tema	İstiklal Savaşı'nda Atatürk	56	14	7	2	5	0	1	1	1	87
	Milli Egemenlik ve Milli Mücadele	77	36	30	7	16	0	6	4	2	178
	Toplam	133	50	37	9	21	0	7	5	3	265
3. Tema	Bu temada şiir türünden metne yer verilmemiştir.										
4. Tema	Bu temada şiir türünden metne yer verilmemiştir.										
5. Tema	Çalışmak	20	2	12	0	3	2	0	12	5	56
	Çiftçiler	51	17	4	0	1	0	1	2	0	76
	Toplam	71	19	16	0	4	2	1	14	5	132
6. Tema	Anadolu	62	26	14	2	10	0	1	5	1	121
7. Tema	Memleket Türküleri	43	12	10	6	2	0	3	6	1	83
	Türkçemiz	34	9	3	1	7	0	4	7	1	66
	Toplam	77	21	13	7	9	0	7	13	2	149
8. Tema	Sahneler	21	9	7	1	0	0	1	1	0	40
Genel Toplam		413	146	100	28	49	5	17	46	12	816

Tablo 4.12, temalardaki toplam kelime türlerinin ve sayılarının dağılımını göstermektedir.

Tablo 4.12. Temalardaki Toplam Kelime Türlerinin ve Sayılarının Dağılımı

		İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
1.	Tema Birey ve Toplum	686	338	185	90	153	67	106	126	12	1763
2.	Tema Atatürk	548	190	156	30	83	14	44	29	3	1097
3.	Tema Sağlık ve Çevre	955	372	338	83	214	63	173	169	7	2374
4.	Tema Oyun ve Spor	1002	326	372	98	257	61	140	265	9	2530
5.	Tema Üretim, Tüketim ve Verimlilik	871	394	273	77	174	25	53	148	12	2027
6.	Tema Güzel Ülkem Türkiye	766	140	197	35	116	33	74	105	5	1471
7.	Tema Değerlerimiz	910	188	219	51	125	34	75	145	4	1751
8.	Tema Güzel Sanatlar	889	271	256	49	203	48	73	197	11	1997
Toplam		6627	2219	1996	513	1325	345	738	1184	63	15010

Tablo 4.12'ye göre, kelime türleri bakımından birinci temadan sekizinci temaya doğru düzenli bir artış görülmemektedir. Aynı zamanda temalardaki toplam kelime sayısı bakımından da temalar arasında düzensizlikler görülmektedir. Örneğin, birinci temadaki toplam kelime sayısı 1763 iken, bu sayı ikinci temada 1097'ye düşmüş, üçüncü temada ise 2374'e çıkmıştır. Bu düzensiz artış ve azalış diğer temalarda da görülmektedir. Kelime türleri açısından bakıldığında en çok kullanılan en aza doğru sıralama isim, fiil, sıfat, fiilimsi, zarf, bağlaç, zamir, edat ve ünlem şeklindedir.

Ayrıca, Tablo 4.12'ye göre, temalar arasındaki kelime türleri ilişkisine bakıldığında yine düzenli bir artış görülmemektedir. Örneğin, birinci temada 686 isim kullanılmışken bu sayı ikinci temada 548'e düşmüş, üçüncü ve dördüncü temalarda artış olup beşinci ve altıncı temalarda ise bu sayı tekrar azalmıştır. Bu düzensiz artış ve azalış diğer kelime türlerinde de görülmektedir. İlkokul Türkçe

Programında temalara konulacak metinlerin hangi türden olacağı yazarın tercihinin bırakılmış ancak metin türlerinin temalar arasında eşit şekilde dağıtılması tavsiye edilmiştir. Kelime sayılarındaki bu fark temalara konan metin türleriyle doğrudan ilişkilidir. Çünkü kelime sayısının en çok olduğu dördüncü temada 2530 kelime bulunmakta olup bu temada şiir türü metin yoktur. En az kelime sayısı ise 1097 kelime ile ikinci temada bulunmakta olup, bu temada iki adet şiir türü metin vardır. Temalara metinler seçilirken her türden örneklerin alınmamış olması toplam kelime sayılarını doğrudan etkilemektedir.

Tablo 4.13, metin türlerine göre kelime türlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 4.13. Metin Türlerine Göre Kelime Türlerinin Dağılımı

	İsim	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Edat	Bağlaç	Fiilimsi	Ünlem	Toplam
Şiir	413	146	100	28	49	5	17	46	12	816
Bilgilendirici Metin	2574	569	736	124	429	140	350	570	3	5495
Öyküleyici Metin	3640	1504	1160	361	847	200	371	568	48	8699
Toplam	6627	2219	1996	513	1325	345	738	1184	63	15010

Tablo 4.13'e göre, metin türlerine bakıldığında en fazla kelime (n=8699 kelime) öyküleyici metinlerde, en az kelime ise (n=816 kelime) şiirlerde kullanılmıştır. Öyküleyici metinlerde kullanılan toplam kelime sayısı 3640 isim, 1504 fiil, 1160 sıfat, 361 zamir, 847 zarf, 200 edat, 371 bağlaç, 568 fiilimsi, 48 ünlem olmak üzere toplam 8699 kelimedenden oluşmaktadır. Bilgilendirici metinlerde kullanılan toplam kelime sayısı 2574 isim, 569 fiil, 736 sıfat, 124 zamir, 429 zarf, 140 edat, 350 bağlaç, 570 fiilimsi, 3 ünlem olmak üzere toplam 5495 kelimedenden oluşmaktadır. Şiirlerde kullanılan toplam kelime sayısı 413 isim, 146 fiil, 100 sıfat, 28 zamir, 49 zarf, 5 edat, 17 bağlaç, 46 fiilimsi, 12 ünlem olmak üzere toplam 816 kelimedenden oluşmaktadır. Metin türlerinde kullanılan toplam kelimelerin türlerine bakıldığında en fazla 6627 adetle isim, en az ise 63 adetle ünlemdir.

Tablo 4.14, öğrencilerin yazılı anlatımlarında kullandıkları kelime türlerinin dağılımını göstermektedir.

	İsim	Fiil	Sıfat	Diğer	Toplam
Ö1	65	28	26	55	174
Ö2	24	8	6	27	65
Ö3	27	10	9	19	65
Ö4	34	10	6	24	74
Ö5	43	24	5	33	105
Ö6	44	13	10	37	104
Ö7	43	23	5	31	102
Ö8	35	21	4	27	87
Ö9	19	16	7	21	63
Ö10	55	13	9	14	91
Ö11	27	14	5	42	88
Ö12	32	20	9	28	89
Ö13	36	22	4	28	90
Ö14	35	23	2	32	92
Ö15	24	19	5	29	77
Ö16	21	11	7	15	54
Ö17	38	20	14	20	92
Ö18	30	11	5	14	60
Ö19	31	14	1	47	93
Ö20	37	19	9	31	96
Toplam	700	339	148	574	1.761

Tablo 4.14'e göre en fazla kelimeyi Ö1 (n=174), en az kelimeyi ise Ö16 (n=54) kullanmıştır. 20 öğrenci toplamda 1.761 kelime kullanırken, öğrencilerin yazılı anlatımlarında kullandıkları kelime sayısı ortalaması 88'dir. Öğrencilerin en fazla isim (n=700) türünden kelimeleri kullanırken bunu fiil (n=339) türünden kelimeler takip etmiştir.

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde yapılan araştırmanın bulgularıyla yorumlarına dayanarak elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca, araştırmadan elde edilen bulgular ışığında alandaki araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuç ve Tartışma

2017-2018 eğitim-öğretim yılında öğrencilere dağıtılan 4. sınıf Türkçe ders kitabı 8 temadan ve toplam 40 metinden oluşmaktadır. Bu metinlerin türlere göre dağılımı şu şekildedir:

1. Tema: 2 şiir, 2 bilgilendirici metin, 1 öyküleyici metin
2. Tema: 2 şiir, 1 bilgilendirici metin, 2 öyküleyici metin
3. Tema: 2 bilgilendirici metin, 3 öyküleyici metin
4. Tema: 3 bilgilendirici metin, 2 öyküleyici metin
5. Tema: 2 şiir, 3 öyküleyici metin
6. Tema: 1 şiir, 2 bilgilendirici metin, 2 öyküleyici metin
7. Tema: 2 şiir, 2 bilgilendirici metin, 1 öyküleyici metin
8. Tema: 1 şiir, 2 bilgilendirici metin, 2 öyküleyici metin

Öğrenci ders kitabında bulunan her temadaki beş metnin ikisi Türkçe ders kitabında *Serbest Okuma Metni* olarak adlandırılmıştır. Ders kitabında yer alan metinlerdeki bütün kelimeler türlerine göre (isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, fiilimsi, ünlem olarak) tasnif edilmiş ve sayısal olarak tablolaştırılmıştır. Metinlerdeki kelime sayıları tespit edilirken başlıklar da dâhil edilmiştir.

Kitapta toplam 15010 kelime tespit edilmiştir. Kelime sayımı yapılırken tekrarlı kelimeler sayım dışında bırakılmamıştır. Benzer şekilde, Karadağ ve Kurudayıoğlu (2010) 4. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 12.936 kelime tespit etmiştir. Bu sayı bu araştırmada bulunan sayıya yakın bir sonuçtur. Bu kelimelerin 2844 tanesi farklı kelimedir. Yalçın (2005) çalışmasında birinci ve beşinci sınıf ders kitaplarında toplam 8717 kelime tespit etmiştir. Bu sayının 6663'ü beşinci sınıf ders kitabına aittir. Bu veriye göre, bu araştırmaya konu olan kitabın kelime sayısı bakımından daha fazla olduğu görülmektedir. Ders kitabındaki kelimelerin nasıl seçildiği ve hangi kelimelerle metinlerin oluşturulması gerektiği konusunda Türkçe öğretim programında bilgi yoktur. Bu yüzden kitaplar oluşturulurken kaç kelime olması gerektiği konusu kitap yazarlarının tercihine bırakılmıştır. Beşinci sınıf ders kitabı incelemesinde tekrarsız kelime sayısı 2436 olarak tespit edilmiştir. Bu sayı oldukça azdır (Yalçın, 2005). İngilizler ve Almanlar okul öncesi çocuklarda 2000 kelimenin, ilkokul düzeyinde ise 5000 kelimenin öğretilmesini hedeflemektedir (Karakuş, 2000).

Tema içi metinler arasında kelime türleri bakımından düzenli bir artış olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde ilk temadan son temaya kelime sayıları ve türleri bakımından düzenli bir artış yoktur. Karadağ ve Kurudayıoğlu'nun (2010) çalışmasında da sınıf kademeleri arttıkça hem toplam kelime sayısında hem de kullanılan farklı kelime sayılarında düzenli artışın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitabındaki toplam kelime sayısının 6627 tanesi isim türünden kelimelerdir. Bu da toplam kelime sayısının %44'ü etmektedir. Yani tüm kelimelerin yaklaşık yarısı isim türünden kelimelerden oluşmaktadır. Fiillerin oranı %15, sıfatların oranı %13, zarfların oranı %9, fiilimsilerin oranı %8, bağlaçların oranı %5, zamirlerin oranı %3, edatların oranı %2 ve ünlemlerin oranı %0,4'dür. Kelime türlerine bakıldığında isimlerin ağırlıkta olması hedef kitlenin somut işlemler döneminde olması göz önünde bulundurulduğunda normaldir. Ünsal'ın (2005) öğrencilerin sözlü anlatım kelime hazinelerinin belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmasında, öğrencilerin isimleri fiillere oranla daha fazla kullandığı görülmüştür. Fakat ikinci sıradaki kelime türüyle aradaki fark yaklaşık %30 civarında olması kelime öğretilirken sadece isim türüne ağırlık verildiğini düşündürmektedir. Yalçın (2005) çalışmasında beşinci sınıf

kitaplarındaki kelimelerin oranını %81 isim, %16 fiil ve %3 edat şeklindedir. Sınıf seviyesine göre isimlerin daha fazla olmasını metinlerde tek eylemli uzun cümlelerin kullanılmasına bağlamaktadır. Demirbüken (2011) beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki zorunlu temalardan öyküleyici metin ve bilgilendirici metin olmak üzere birer metni incelemiş ve inceleme sonucunda %45 isim ve %18 fiil türünden kelime tespit etmiştir. Bu oranlar bu araştırmanın verilerini desteklemektedir.

Metin türlerine göre kelime dağılımlarına bakıldığında en fazla öyküleyici metinlerde (n= 8699) kullanılırken, ikinci sırada bilgilendirici metinlerde (n= 5495), en az kelime şiirlerde (n= 816) kullanılmıştır. Öyküleyici metinlerde kelime sayılarının fazla olması hikâyeleştirerek anlatımdan kaynaklı olarak beklenen bir durumdur. Bu farkın oluşmasının bir diğer nedeni ise ders kitabına metinler seçilirken metin türlerinden eşit miktarlarda alınmamasıdır. Bu araştırmada incelenen kitapta 16 öyküleyici metin ve 14 bilgilendirici metin bulunurken, 10 adet şiire yer verilmiştir. Metinlerin uzunluğu konusunda da hassas davranılmamıştır. Öyküleyici metinler çok uzun iken şiirler genellikle kısadır. İncelenen ders kitabında tüm şiirlerde toplam 816 kelime kullanılmışken sekizinci temada yer alan “En Yararlı İş Hangisi?” isimli öyküleyici metinde kelime sayısı 996’dır. Metinlerin aşırı uzun olması öğrencinin metinde anlatılan olayın ya da bilginin bütününden kopmasına neden olabilir. Tüm bunların sonucu olarak şiirlerle öyküleyici metinler arasındaki kelime sayısı farkı çok fazladır. Bu da ders kitabına metinler seçilirken özensiz davranıldığını göstermektedir. Benzer şekilde Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türlerinin incelendiği araştırmalarda; metin türlerinin dengeli bir şekilde dağılımının yapılmadığı hatta bazı metin türlerine hiç yer verilmediği, bazı metin türlerinin çok uzun olduğu, metinlerin seçiminde öğrenci yaş ve gelişim düzeylerinin göz önünde bulundurulmadığı sonucuna ulaşmıştır (Çeçen ve Çiftçi, 2007; Kolaç, 2009; Solak ve Yaylı, 2009; Ünal, 2006).

İlköğretim Türkçe Programında (MEB, 2018) ders kitaplarına alınacak metinlerin nitelikleri olarak; metinlerin dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirecek özellikte, sınıf ve yaş seviyesine uygun, psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilemeyecek, alanda kabul görmüş yazar ve eserlerden edebi değer taşıyan

nitelikte olması belirtilirken, metinlerin seçiminde hangi kelimelerin ne sıklıkla kullanılacağı, metinlerdeki kelime sayıları, kelimelerin türlerine göre dağılımı gibi kelime öğretimine dair herhangi bir bilgi ve tavsiye yoktur.

Dördüncü sınıf öğrencilerinin yazma becerilerinde kullandıkları ortalama kelime sayısı 88 olarak tespit edilmiştir. Karadağ (2005) araştırmasında dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılarında ortalama 100 kelime kullandıklarını, benzer şekilde Koçak (2005) beşinci sınıf öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada ortalama 95 kelime kullandıklarını tespit etmiştir. Ders kitaplarındaki kelime türlerinin incelendiği bu çalışmada, 20 öğrencinin en çok kullandığı kelime türü *isim* (n=700) olmuştur. Bu sayı da öğrencilerin kullandıkları toplam kelime sayısının %39'una karşılık gelmektedir. Ders kitaplarındaki kelime türlerinin incelenmesinde de en çok kullanılan kelime türü %44 oran ile *isim* olmuştur. Bu veriler göstermektedir ki kitaplarda en fazla yer alan kelime türü ile öğrencilerin yazılı anlatımlarında en fazla kullandıkları kelime türü oransal olarak birbirine yakındır. Öğrenciler yazılı anlatımlarında ikinci sırada *fiil* türünden kelimeleri kullanırken ders kitaplarında da ikinci sırada en fazla kullanılan kelime türü *fiil* olmuştur. Yani ders kitapları oransal kelime türü kullanımı olarak öğrenciye görelilik ilkesini karşılamaktadır.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada incelenen dördüncü sınıf Türkçe ders kitabından elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler geliştirilmiştir:

1. Türkçe ders kitaplarında yer alan dört zorunlu temanın dışındaki temaların öğretmenlerin görev yaptığı bölgeler göz önünde bulundurularak seçilmelidir.
2. Temalara konulacak metin türleri Türkçe dersi öğretim programında da belirtildiği gibi mümkün mertebe eşit şekilde seçilmelidir.
3. Temalara konulan metinlerin uzunlukları ve kelime sayıları tema içinde birbirine yakın sayılarda olmalıdır. Tema içine alınan metinlerin biri çok uzun

diğerinin kısa olması, uzun metinleri işlerken öğrencilerin bu metinlere karşı olumsuz tutum geliştireceği düşünülmektedir.

4. İlk temadan son temaya doğru tema içi toplam kelime sayılarında artan bir eğilim olmalıdır. Sene başından sene sonuna doğru artan bir grafikte kelime öğretimi hedeflenmelidir.

5. Metinler seçilirken metnin içerdiği kelime sayılarına dikkat edilmesinin yanında aynı zamanda kelime türlerinin dağılımı da dikkate alınmalıdır. Bu amaçla her sınıf için kelime listeleri oluşturulmalı, oluşturulan bu kelime listeleri kelime türlerine göre tasnif edilmeli ve Türkçe ders kitapları bu listeler göz önünde bulundurularak sınıf kademelerine göre artan sayılarda ve sene başından sene sonuna doğru artış gösterecek şekilde hazırlanmalıdır.

6. Kelime öğretimi metinlerin içinden rastgele kelimelerin seçilerek yapılması şeklinde değil, metinlerin içinde belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmiş kelimeler alınarak yapılmalıdır.

7. Anadilin doğru ve etkili bir şekilde öğretimi için kelime hazinesi kavramının önemi üzerinde başta eğitimde karar vericiler olmak üzere yeterince durulmalıdır. Türkçe öğretim programında metinlerin sahip olması gereken nitelikler belirlenirken metinlere yönelik kullanılacak kelimelerin de tavsiye edilmesi gerekmektedir.

8. Türkçe ders kitaplarındaki kelime çalışmalarında metin içinde geçen kelimeler kullanılmakta, bu kelimeler öğrencilere öğretilmeye çalışılmaktadır. Kitaplara konan metinler yazar/yazarların tercihinin bırakılmış dolayısıyla kazandırılacak kelimeler de yazarların kişisel tercihinin bırakılmıştır. Bunun yerine Türkçe sıklık sözlükleri kullanılarak ve öğrencilerin sınıflara göre sahip olduğu kelimeler belirlenerek sınıf seviyelerine göre kazandırılacak kelime listeleri ivedilikle oluşturulmalıdır. Böylelikle kelime öğretiminde rastgele yaklaşımdan vazgeçilmiş olacaktır.

9. İlkokulda kazanılan kelime hazinesinin ana dilin temeli olduğu, ana dilini etkili ve yeterli kullanan bireylerin o oranda diğer derslerde ve sosyal hayatta başarılı olacağı unutulmamalıdır.

10. Aynı sınıf seviyelerindeki öğrencilerin ülke genelinde ortak kelime hazinesine sahip olması açısından kelime listelerinin hazırlanması önem arz etmektedir.

11. Alan araştırmacılarının sınıf seviyelerine göre aktif ve pasif kelime hazinelerini tespit etmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalı, O. (1983). Anadili olarak Türkçe öğretimi üstüne. *Türk Dili Dergisi*, 47(379-380), 31-35.
- Aksan, D. (1975). Anadili. *Türk Dili Dergisi*, 31(285), 423-434.
- Aksan, D. (1995). *Dil bilim tarihine bir bakış*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyol, H. (2006). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri* (1. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akyol, H. (2007). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi* (6. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aru, S. A. (2013). *İlköğretim programına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarında kelime hazinesini geliştirmeye yönelik planlamanın incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçenin grameri* (2. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Baş, B., & Karadağ, Ö. (2012). Söz varlığı üzerine yurt dışında ve Türkiye’de yapılan temel araştırmalar. *Milli Eğitim*, 193, 81-105.
- Bay, Y. (2014). ABD’nin anasınıfı ve ilköğretim birinci sınıf okuma kitaplarının kelime öğretimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 9(12), 17-30.
- Benzer, A. (2004). *Türkiye’de ana dili eğitimi müfredat programları 1913-1981*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Canlı, S. (2015). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde çocuğa görelilik ilkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 98-123.

- Coşkun, E., & Taş, S. (2008). Ders kitaplarının metin seçimi açısından Türkçe öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 59-74.
- Çeçen, M. A. (2002). *İlköğretim öğrencilerinde kelime hazinesinin geliştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çeçen, M. A. & Çiftçi Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 173, 39-49.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde edebi metnin yeri ve anlamı. *Milli Eğitim*, 169, 74-84.
- Delice, H. İ. (2012). Sözcük türleri nasıl tasnif edilmelidir? *Turkish Studies*, 7(4), 27-34.
- Delice, A., Aydın, E., & Kardeş, D. (2009). Öğretmen adayı gözüyle matematik ders kitaplarında görsel öğelerin kullanımı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 8(16), 75-92.
- Demir, C. (2006). Türkçe/Edebiyat eğitimi ve kişisel kelime Serveti. *Milli Eğitim*, 169, 207-226.
- Demirbüken, S. (2011). *İlköğretim 1. kademe Türkçe ders kitabının sözcük türleri bakımından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dilaçar, A. (1954). Türkçemizde kelime hazinesi ve kelime öğretimi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3(34), 570-574.
- Durmuşçelebi, M. (2007). *Türkiye ve Almanya'da ilköğretimde anadili öğretimi- eğitim programları ve ders kitapları açısından bir karşılaştırma-*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Epçaçan, C., & Erzen, M. (2008). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 182-202.

- Epçayan, C., & Okçu, V. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 187, 39-51.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi* (4. baskı). İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım.
- Gökmen, S. (2005). Okul öncesi eğitim kitapları görsel materyallerinde kullanılan kavramların kavram alanlarına göre dağılımı. *Dil Dergisi*, 129, 7-22.
- Gökmen, S. (2007). 4;0, 6;0 yaş (48-72 aylar) arasındaki çocukların ad-eylem kullanımları. *Dil Dergisi*, 137, 18-29.
- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Güneş, F. (2009). Türkçe öğretiminde günümüz gelişmeleri ve yapılandırıcı yaklaşım. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 1-21.
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-12.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü* (1. baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karadağ, Ö., & Kurudayıoğlu, M. (2010). 2005 Türkçe programına göre hazırlanmış ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 27, 423-436.
- Karakuş, İ. (1996). Metinlerle ana dili öğretimi. *Bilge Dergisi*, 10, 4-10.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara: Sistem Ofset Yayınları.

- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi* (13. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Koçak, A. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 594-626.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2008). *Cumhuriyet dönemi kültür politikasında Türk dilinin yeri*. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 96(682), 291-299.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri* (3. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurudayıoğlu, M., & Karadağ, Ö. (2005). Kelime hazinesi açısından kelime kavramı üzerine bir değerlendirme. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 293-307.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (1995). Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları yönetmeliği. *T.C. Resmi Gazete*, 22297.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2009). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2007). Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, 70(2597), 422-440.
- Ölker, G. (2011a). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 arası)*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ölker, G. (2011b). Sözlük türleri ve kelime sıklığı sözlüğü üzerine. *Dil Araştırmaları*, 9, 45-60.
- Özalp, B. (2011). İlköğretim 1. ve 2. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime sayısının kişisel kelime servetine katkısının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özbay, M., & Melanoğlu, D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30-45.
- Özdemir, E. (1983). Anadili öğretimi. *Türk Dili Dergisi*, 47(379-380), 18-30.
- Solak, M., & Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 444-453.
- Şahin, A. (2010). İlköğretim ikinci ve üçüncü sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 185, 48-65.
- Tan, Ş. (2007). *Öğretimi planlama ve değerlendirme* (11. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.

- Tolğay, N. (2011). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerdeki kelimelerin çeşitliliği bakımından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Tosunoğlu, M. (1999). Kelime servetinin eğitim öğretimdeki yeri ve önemi. *Milli Eğitim*, 144,71-73.
- Türkben, T. (2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2152-2166.
- Ünal, E. (2006). *Öykülerin Türkçe öğretimindeki işlevi ve 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki yerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Ünsal, H. (2005). *İlköğretim 5. ve 8. sınıflar ile ortaöğretim 11. sınıfların sözlü anlatımdaki aktif kelime hazineleri/ Afyon merkez örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Üründü, V. (2011). *6-8. sınıf Türkçe ders kitaplarının tema ve metin türü yönünden incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü* (2. baskı). İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yalçın, S. K. (2005). *İlköğretim 1. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının eğitsel açıdan değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta dil gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-17.
- Yavuz, K., Yetiş, K., & Birinci, N. (2003). *Üniversite Türk dili ve kompozisyon dersleri*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, K., Yıldız, M., & Ateş, S. (2011). Kelime bilgisi okuduğunu anlamının anlamlı bir yordayıcısı mıdır ve yordama gücü metin türlerine göre farklılaşmakta mıdır? *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1531-1547.

